

॥ हरिः ॐ ॥

स्वजनोने संબोधन

: संकलन :
श्री दिनेश पाध्या

हरिः ॐ आश्रम प्रकाशन, सुरत

- प्रकाशक : ट्रस्टीमंडળ,
हरिः ॐ आश्रम, (स्थापना वर्ष १८५६)
कुरुक्षेत्र मહાદેવના મંદિરની બાજુમાં,
જહાંગીરપુરા, રાંદેર, સુરત-૩૮૫ ૦૦૫.
ફોન : (૦૨૬૧) ૨૭૬૫૫૬૪, ૨૭૭૧૦૪૬
Email : hariommota1@gmail.com
Website : www.hariommota.org
- © हरिः ॐ आश्रम, सुरत, नडियाद.
- आवृत्ति वर्ष प्रत
प्रथम २०१५ ३०००
- पृष्ठ : ८०
- किंमत : રૂ. ૧૦/-
- પ્રાપ્તિસ્થાન : हरिः ॐ आश्रम, सुरत-३८५ ००५
हरिः ॐ आश्रम, नडियाद-३८७ ००१
- मुद्रणशुद्धि : જયંતીલાલ મો. તમાકુવાલા, સુરત
- डिजाईनर : મયૂર જાની, મો. : ૯૪૨૮૪૦૪૪૪૩
- ટાઈપસેટિંગ : અર્થ કોમ્પ્યુટર,
૨૦૩, મૌર્ય કોમ્પ્લેક્સ, સી. યુ. શાહ કોલેજ સામે,
ઈન્કમટેક્સ, અમદાવાદ-૧૪,
ફોન : (૦૭૯) ૨૭૫૪૩૬૯૯
- મુદ્રક : સાહિત્ય મુદ્રણાલય પ્રા. લિ.
સિટી મિલ કંપાઉંડ, કાંકરિયા રોડ, અમદાવાદ-૩૮૦૦૨૨
ફોન : (૦૭૯) ૨૫૪૬૯૧૦૧

॥ हरिः ॐ ॥

समर्पणांजलि (पहेली आवृत्ति)

पूज्य श्रीमोटा सौथी विशेष महत्त्व बाणकोनी डेणवणीने आपता अने तेमांय बाणकोमां गुण अने भाव प्रगटे तेवा प्रयोगो माभाप अने बाणको पास करवता.

पूज्य श्रीमोटानी बाणडेणवणीनी भावनाने साकार करवा जेओअे पोताना जवनमां बाणकोमां गुण अने भाव प्रगटे-मोभरे आवे, तेवा अनेक प्रयासोमां रत रहेनार तेम ज पूज्य श्रीमोटानी उच्य भावनाने पोताना जवननुं ध्येय बनावनार अने पूज्य श्रीमोटाअे जेमना नामथी सुरत महानगरपालिकाने शहेरना बाणको माटे दर वर्षे 'सायकल अने द्रोड स्पर्धा'नुं आयोजन करी विजेताओने इनाम वडेंयवा कोर्पस दान आपेल अने जे स्पर्धानुं आयोजन 'श्री जशवंत पय्थीगर सायकल अने द्रोड स्पर्धा'ना नामथी आजे पण दर वर्षे सुरत भाते थई रह्युं छे तेवा

सद्गत श्री जशवंतलाल त्रिभोवनदास पय्थीगर

तथा तेमना धर्मपत्नी

सद्गत श्रीमती मायाभडेन जशवंतलाल पय्थीगर

तेमज तेमना सुपुत्र

श्री कल्पेशभाई जशवंतलाल पय्थीगर

तथा तेमना धर्मपत्नी

श्रीमती बेलाभडेन कल्पेशभाई पय्थीगरने

'स्वजनोने संबोधन' पुस्तकनी प्रथम आवृत्तिनुं प्रकाशन प्रेम अने आदरपूर्वक समर्पण करीअे छीअे.

ता. २८-३-२०१५

रामनवमी, संवत २०७१

पूज्य श्रीमोटानो ७७मो साक्षात्कारदिन

ट्रस्टीमंडण,

हरिः ॐ आश्रम, सुरत

। हरिः ॐ ॥

लेखकनुं निवेदन

मारा व्यवसायीक कार्य अर्थे मारी कंपनीअे मने सुरत ट्रान्सफर आपेल. ते वेणाअे अेक समाजना छोई हुं माननीय श्री वैकुण्ठभाई शास्त्रीना संपर्कमां आवेल. मारी पूज्य श्रीमोटा साथेनी मुलाकातमां श्री वैकुण्ठभाई निमित्त रुप. सुरत आश्रमे १८६४ थी ६८ना वर्षो दरमियान पूज्य श्रीमोटाना दर्शने अवारनवार आवतो त्यारे मोटा सौने उदेशीने कंईक वातो करता. आ वातो हुं धरे जईने तुरंत ज नोटबुकमां उतारी लेतो.

आ संग्रह में जवनभर मारा अंगत अभ्यास भातर सायवी राष्यो હતો. ઉંમર થતાં સૌ સ્વજનોના લાભાર્થે આ સંગ્રહ ટ્રસ્ટીમંડળને સુપ્રત કરું છું એનું નાનકડી પુસ્તિકા રૂપે પ્રકાશન થઈ રહ્યું છે તે બદલ આનંદ સહ સૌનો આભારી છું.

તા. ૧૫-૧૨-૨૦૧૩

-દિનેશ આર. પાઘ્યા

૧૬૭, કાશી નિવાસ, ૧૧મો રસ્તો,

ખાર, મુંબઈ-૪૭૦૦૦૫૨

ટેલિ. ૦૨૨-૨૬૦૦૮૪૧૩

॥ હરિ: ઐ ॥

નિવેદન

હરિ: ઐ આશ્રમ, સુરતમાં શરૂઆતના વર્ષોમાં મૌનમાં બેસવા માટેનો સમયગાળો મંગળવાર થી મંગળવાર સુધીનો હતો. વહેલી સવારે મૌનાર્થીઓ, સ્વજનો અને પૂજ્ય શ્રીમોટા બધા સાથે મળીને હરિ: ઐ ધૂન અને ભજન કરતા. ત્યાર બાદ પૂજ્ય શ્રીમોટા સૌને ટૂંકું સંબોધન કરતા. બાદમાં સ્વજનોની અનુકૂળતા અને વિનંતીને ધ્યાનમાં લઈને પૂજ્ય શ્રીમોટાએ પ્રાર્થના અને મૌનનો સમયગાળો રવિવાર થી રવિવાર સુધીનો કરેલો જે આજદિન પર્યંત યથાવત્ છે.

મુંબઈ સ્થિત શ્રી દિનેશભાઈ પાઠ્યા વ્યવસાયે એન્જિનિઅર હતા. પોતાના સુરત રોકાણ દરમ્યાન પૂજ્ય શ્રીમોટા સાથેનો ટૂંકાગાળાનો અનુભવ તેઓશ્રીએ પોતાના શબ્દોમાં સચોટ રીતે ટાંચણ સ્વરૂપે ઉતાર્યો છે. પોતાના અંગત જીવનવિકાસ માટે ટાંચણ કરેલી નોંધ તેમણે પત્રો રૂપે હરિ: ઐ આશ્રમ, સુરતને સુપરત કરી છે. આમ સૌ સ્વજનોને પૂજ્ય શ્રીમોટાનું માર્ગદર્શન મળે તે માટે તેઓ નિમિત્ત બની રહ્યા છે તે બદલ અમો તેમનો અંત:કરણપૂર્વક ખૂબ ખૂબ આભાર માનીએ છીએ.

તેમના પત્રોની ભાષાને લોકભોગ્ય અને સરળ બનાવવા માટે અમોને ડૉ. શ્રી મનસુખભાઈ પટેલનો તેમજ મુદ્રણશુદ્ધિ માટે શ્રી જ્યંતીભાઈ તમાકુવાળાનો સહકાર મળ્યો છે તે બદલ અમો તેમના આભારી છીએ.

સાહિત્ય મુદ્રણાલયના શ્રી શ્રેયસભાઈ વિષ્ણુપ્રસાદ પંડ્યાએ પૂજ્ય શ્રીમોટા પ્રત્યેના ભક્તિભાવથી આ પુસ્તકનું મુદ્રણ કરી

આપ્યું છે. તેઓશ્રીના આવા અમૂલ્ય અને ઉદારતાભર્યા સહયોગના કારણે જ પૂજ્ય શ્રીમોટાનો અક્ષરદેહ ઘણી ઓછી કિંમતે સમાજચરણે મૂકી શકીએ છીએ તે બદલ શ્રી શ્રેયસભાઈ પંડ્યાના અમો ખૂબ ખૂબ આભારી છીએ.

પૂજ્ય શ્રીમોટાનું આ પુસ્તક પ્રગટ કરતાં અમો ધન્યતા અનુભવીએ છીએ. આશ્રમના સ્વજનો અને જિજ્ઞાસુઓ આ પુસ્તકને આવકારશે એવી શ્રદ્ધા રાખીએ છીએ.

તા. ૨૮-૩-૨૦૧૫

રામનવમી, સં. ૨૦૭૧

શ્રીમોટાનો ૭૭મો સાક્ષાત્કાર દિન

ટ્રસ્ટીમંડળ,

હરિ: ઐ આશ્રમ, સુરત

॥ હરિ:ૐ ॥

(અનુષ્ટુપ)

સંસારે જ મળેલા જે સંબંધ તેમને હ્દે,
ચાહી ચાહી ઊંડો ભાવ હૈયે કેળવજો તમે.

બીજાને આપણે જેવું વર્તીશું તેવું તો બીજા,
વર્તશે આપણી સાથે તેથી સાવધ રહો સદા.

જીવન વ્યવહારે જે ટાળીને રાગદ્વેષ ને,
વર્તે તે સુખ પામે છે શાંતિનો તે ઉપાય છે.

મળ્યાં જેમને છીએ તેમને વ્યવહારમાં,
આપણાથી થવા સુખી વર્તવું પ્રેમથી સદા.

સંસારે સૌ મળે તેને આપણાથી મળે સુખ,
એ રીતે વર્તશે જે કો નિશ્ચે તેને મળે સુખ.

ગમે આપણને જેવું તેવું અવરને ચહી,
સંસારે વર્તતાં તેમ તો નિશ્ચે જીતશો સહી.

- મોટા

॥ હરિ:ૐ ॥

સ્વજનોને સંબોધન - ૧

હરિ:ૐ આશ્રમ, સુરત તા.૯-૧-૧૯૬૮, મંગળવાર

ગયે વખતે મેં તમને સૌને સ્વભાવ વિશે કહ્યું, કારણ કે મને લાગ્યું કે એ બહુ જરૂરનું છે. આપણે જો જીવનમાં સુખ અને શાંતિ ઈચ્છતા હોઈએ તો એ બહુ જરૂરનું છે. એક ભાઈએ કહ્યું કે, 'મોટા ! તમે કહો છો તો ખરા પણ સ્વભાવ કાંઈ એમ થોડો બદલાય ? સ્વભાવ તો બહુ દોઢલો એ તો બદલાય જ નહિ.' મેં કહ્યું, 'થયું ત્યારે ન થાય તો ના કરશો પણ સ્વભાવ ન બદલી શકાય એ વાત સાથે હું સંમત થતો નથી.' મોટા મોટા પંડિતો અને વિદ્વાનો પણ કહે છે અને 'ગીતાજીમાં પણ કહ્યું છે કે મનુષ્યનો સ્વભાવ બદલાય નહિ' હું એ બધાના મતથી જુદા મતનો છું. આપણામાં જો ધગશ હોય, લગની હોય, રસ લાગ્યો હોય, સ્વાર્થ જાગ્યો હોય તો આપણો સ્વભાવ આપણે બદલી શકીએ, જરૂર બદલી શકીએ. આપણને આ અશક્ય લાગે છે કારણ આપણને એ પરત્વે સ્વાર્થ જાગ્યો નથી, લગની લાગી નથી ને રસ જાગ્યો નથી. આપણને તો આપણો સ્વભાવ હંમેશાં સારો જ લાગે છે. આપણને જો આપણો સ્વભાવ ડંખે તો કામ ધણું સરળ બની શકે. બીજાના દોષો તો આપણને તરત જ દેખાઈ આવે છે. બીજાનો સ્વભાવ આપણને તરત ખૂંચી આવે છે. ઘણાય અહિ મારી પાસે આવે છે તે બીજા બીજાની જ વાતો કર્યા કરતા હોય છે, ફલાણાએ તો મોટા આમ કર્યું અને ફલાણાએ તેમ કર્યું. અરે ! એક જ ઘરના જુદા જુદા સભ્યો પણ એકબીજાની

વાતો કર્યા કરે છે. સૌ પારકાના દોષો જ જોયા કરે છે. પણ પોતાના દોષ કોઈ જોતું નથી. કેમ જાણે પોતે તો તદ્દન સંપૂર્ણ હોય અને દોષ વગરના જ હોય ! પણ અલ્યા, તું બીજાના જ દોષો જોયા કરે છે, બીજાની જ વાતો કર્યા કરે છે તે તું તારા પોતાના જ સ્વભાવ વિશે કોક દિ' તો વિચાર ! પોતાના દોષ તો તપાસી જો પહેલાં પોતાના સ્વભાવનું પૃથક્કરણ કરતાં એ દોષો આપણને ડંખે તો કાંઈ કામનું, બાકી તો કાંઈ કશું વળે નહિ. આપણે કેટલાયને કાંટાની જેમ ખૂંચતા હોઈએ છીએ. કેટલાયને ગમતાં નથી હોતાં પણ એ શાને લીધે ? એ તો કોઈ વિચારતું જ નથી. આપણે તો બીજાને જ દોષ દેતા હોઈએ છીએ પણ હકીકતમાં તો આપણે આપણા દોષવાળા સ્વભાવને લીધે જ બીજાઓની ખોફગી વ્હોરી લેતા હોઈએ છીએ. આપણા પોતાના જ સ્વભાવે કરીને આપણે અળખામણા અને અપ્રિય બનતા હોઈએ છીએ. નરક તરફ લક્ષ રાખશો તો એમાંથી દુર્ગંધ જ આવશે. એમાંથી અત્તર જેવી સુવાસ નહિ પ્રગટે માટે બીજાના દોષોને લક્ષમાં ન લેશો. બીજાના દોષો જુઓ જ નહિ એમ તો કહેવું નકામું છે. કારણ કે એ તો બહુ જ અઘરું છે. દોષો તો તરત જ દેખાઈ જશે પણ બીજાના એ દોષોને જરા સરખું પણ મહત્ત્વ ન આપો. એના પ્રત્યે દુર્લક્ષ કરો. એના પ્રત્યે નિઃસ્પૃહી બનો. અને સાથે સાથે પ્રેમભાવ પણ કેળવો. તમને તમારો પોતાનો જ દોષ જો ન દેખાય તો તમે તમારો સ્વભાવ શી રીતે સુધારવાના ?

હું આ બધું કાંઈ એમ ને એમ નથી કહેતો પણ, હું એ પ્રમાણે વર્ત્યો છું અને મને આ સાચું લાગ્યું છે, એટલે તમને કહું છું.

હું નાનો હતો ત્યારે અફીણી હતો. દસ વર્ષનો થયો ત્યાં સુધી. અફીણી હંમેશા આળસુ અને એદી હોય. અફીણ ખાય એટલે પડ્યા રહેવાનું મન થાય. ચોથા ધોરણ સુધી તો હું સાવ 'ભોટ' જ. ખૂબ આળસુ, અને ભણવામાંયે બહુ રુચિ નહિ. એકવાર મારા માસ્તરે મને ખૂબ માર્યો. મારે ગણિતનો દાખલો ગણી આપવાનો હતો પણ મને તો કશુંયે આવડે નહિ. અને મારો દાખલો ખોટો પડ્યો એટલે માસ્તરે મને ખૂબ માર્યો. પણ તે દિવસથી મને પણ ચાનક લાગી. અને પછી તો મેં મક્કમતાથી અભ્યાસ કર્યો અને એ જ વર્ષે પરીક્ષામાં હું પહેલે નંબરે પાસ થયો. મારા માસ્તર તો માને જ નહિ. મને બોલાવીને કહે કે, 'અલ્યા યુનિયા ! સાચું બોલ, તેં ચોરી જ કરી છે.' મેં કહ્યું કે સાહેબ, મેં ચોરી નથી કરી. પણ સાહેબને તો વહેમ જ હતો તે માને જ નહિ અને મને લઈ ગયા હેડ માસ્તર પાસે. હેડ માસ્તરને પણ એમણે સમજાવ્યું એટલે હેડ માસ્તર પણ માને નહિ ને કહે કે, 'તેં ચોરી જ કરી છે સાચું બોલજે.' મેં ફરી કહ્યું કે, 'મેં ચોરી નથી કરી સાહેબ.' હેડ માસ્તરે કહ્યું, 'તો તું પહેલે નંબરે આવ્યો જ શી રીતે ?' મેં કહ્યું કે, 'એક દિવસ મને આવડતું ન હતું એટલે માસ્તર સાહેબે મને ખૂબ માર્યો હતો. ત્યાર પછી મેં મહેનત કરીને અભ્યાસ કર્યો સાહેબ.' પણ સાહેબ માનતાં નહોતાં. તેઓ કહે કે, 'તારી ફરીથી પરીક્ષા લેવી પડશે.' મેં કહ્યું કે, 'સાહેબ, તમારે જેમ માનવું હોય તેમ માનો અને જેમ કરવું હોય તેમ કરો.' ત્યારે કહેવાની વાત એ છે કે આપણને ચાનક લાગવી જોઈએ. મને એ બાબતનો ઉત્સાહ હતો, લગની હતી, રસ હતો અને મને સ્વાર્થ જાગ્યો

હતો એટલે હું ભણી શક્યો હતો. બીજી એક વાત કહું કે અમે સાવ ગરીબ અને તે વખતના મારા કપડાં તમે જોયા હોય તો સાવ ગંદા સાહેબ ! હું રહેતો હતો તે વાસમાં ગરીબ કોમ જ રહે. મોચી, સુથાર વગેરે. તે સમયે કોમના વાસમાં બહુ સ્વચ્છતા નહિ. આજની વાત જુદી છે. આજે તો મોચી વગેરે પણ શહેરમાં વસતાં થઈ ગયા છે અને કપડાં પણ બહુ સારા પહેરે છે. પણ તે વખતે તો ગરીબ પ્રજાના કપડાં બહુ ગંદા રહેતા. કપડાં ધોવા માટે સાબુ તો અમને પરવડતો નહિ પણ ‘ઉસ’ વાપરે લોકો. ‘ઉસ’ વિશે તમને તો ખબર નહિ હોય. ‘ઉસ’ પણ એ જમીનમાંથી નીકળતો એક ક્ષાર છે. જેનાથી સાબુની માફક કપડાં ધોઈ શકાય. પણ સાહેબ મને એટલી આળસ તે આ ‘ઉસ’ જે મફત મળી શકે તે પણ લેવા ન જઉં. ગંદા કપડાં પહેરતો પણ ઉસ લેવા જવાની આળસ. કપડાં ધોવાનીયે આળસ. સાહેબ, ચોથા ધોરણ સુધી તો હું સાવ ભોટ જ હતો. પણ પછી હું પહેલો નંબર લાવ્યો. તોયે માસ્તરે મને ‘મોનિટર’ ના બનાવ્યો. મને મનમાં થતું ખરું કે, હક તો મારો અને આ સાહેબે બીજાને શા માટે મોનિટર નીમ્યો હશે ? પણ સાહેબ તે વખતે તો મારી એટલી હિંમત પણ નહિ, તેથી ઘણાં દિવસ સુધી તો હું કાંઈ ના બોલ્યો. પણ મનમાં તો મને મરવા જેવું લાગતું હતું. એટલે એક દિવસ હિંમત ભેગી કરીને મેં સાહેબને કહ્યું કે સાહેબ, હું પહેલો નંબર લાવ્યો છું છતાં તમે મને મોનિટર કેમ નથી બનાવતા ? એટલે તો સાહેબ ઉકળી ઉઠ્યાં. મને બેચાર ધોલ પણ લગાવી દીધી. અને મને કહે,

‘અલ્યા, તારા કપડાં તો જો !’ તે દિવસથી મને કપડાં પણ સ્વચ્છ રાખવાની યાનક લાગી અને હું ‘ઉસ’ લાવીને પણ કપડાં ધોતો.

આ હું મારા જીવનના પ્રસંગ કાંઈ બડાઈ હાંકવા નથી કહેતો પણ તદ્દન સાચી વાત તમે સમજી શકો એ માટે જ કહું છું. મારી સાથે રહેનારાઓ પણ મારા જીવન વિશેની માહિતીઓ મેળવતા નથી. હું કહું છું કે તમે મારા જીવન વિશેની માહિતીઓ મેળવી જુઓ. મેં આ આશ્રમ એટલા માટે જ સ્થાપ્યો છે કે જેથી લોકો અહિ આવી શકે અને મૌનઓરડાનો લાભ લઈ શકે અને મારા વિશે બે વાતો જાણી શકે. મેં જે પ્રમાણેનું આચરણ કરેલું છે તે જ પ્રમાણે તમને કહું છું. એમ ને એમ પોથીમાંના રીંગણાની માફક નથી કહેતો. હું મારા સ્વભાવનું પૃથક્કરણ કરતો સાહેબ ! મને સ્વાર્થ હતો, રસ હતો. આપણને આપણો સ્વભાવ બરોબર સમજાવો જોઈએ. આપણા દોષ આપણને દેખાવા જોઈએ પણ મૂળ વાત તો એ છે કે આપણને આપણો સ્વભાવ તો રજભાર પણ ખૂંચતો નથી, ડંખતો નથી. બીજાના દોષ તો મોટા મોટા કરીને વર્ણવીએ છીએ પણ મારી સાસુના, કોઈ કરતા કોઈ પોતાનું તો વિચારતાં જ નથી. અને બીજા બીજાનું જ આગળ લાવ્યા કરે છે. પણ ભાઈ, આથી તો તમે જ દુઃખી થશો. આપણે આપણા સ્વભાવને લીધે જ સુખી યા દુઃખી થઈએ છીએ. આપણે તો આપણા સ્વભાવથી ઉલટા ચાલવાનું છે. ગમે તેવો મોટો પંડિત હોય પણ એ એના સ્વભાવ પ્રમાણે જ વર્તવાનો. સ્વભાવને જો જીતવો હોય, સ્વભાવ જો બદલવો હોય તો સ્વભાવથી

ઉલટી રીતે વર્તો. બીલકુલ ઉલટી રીતે જ વર્તો. તમે કહેશો કે, પૂરના પ્રવાહથી ઉલટી દિશામાં સામે કાંઠે શી રીતે જવાય ? પણ ભાઈ, એ Fallacy છે, ભૂલ ભરેલી માન્યતા છે. આ સ્વભાવ બદલવાનું એટલું અઘરું નથી. આપણને અઘરું તો એટલે લાગે છે કે, આપણને એવી તમન્ના જાગી નથી હોતી. આપણને આપણો સ્વભાવ ખૂંચતોય નથી હોતો.

તમે જો ખરેખર સુખી થવા ઈચ્છતા હો તો તમારા દોષો શોધી કાઢો અને સ્વભાવથી ઊલટા ચાલો. તમે જો શાંતિ ઈચ્છતા હો તો સ્વભાવથી વિરૂદ્ધ વર્તો. આમ સ્વભાવ વિરૂદ્ધ વર્તન કરવા માટે તમારે પથ્થર જેવા થવું પડશે. પથ્થરના જેવી મક્કમતા અને અચળતા હોવી જોઈશે. પથ્થર પર કોઈ મળ વિસર્જન કરે, કોઈ પછાડે, ઠંડીમાં પડ્યો રહે કે કોઈ અગ્નિમાં નાખે કે કોઈ એના પર થૂંકે તોયે પથ્થર જેવી રીતે એ બધી બાબતો પ્રત્યે નિર્લક્ષ રહે છે તેવી રીતે તમારે પણ પથરા જેવું બનવું પડશે. જો તમે સુખી થવા ઈચ્છતા હો તો. તમને લાગે કે તમારામાં બહુ આળસુપણું છે, પ્રમાદીપણું છે તો એથી ઊલટા વર્તો. તમને લાગે કે તમારો સ્વભાવ બહુ રિસાળ છે તો એથી ઊલટા વર્તો. મનમાં કાંઈ પણ બહુ ભરી ન રાખશો. આ બધુંયે શક્ય છે. એના પુરાવારૂપે અહીંના આશ્રમમાં જેરામ* કરીને એક ભાઈ છે તેને પૂછો. એનો સ્વભાવ પહેલાં ખૂબ જ રીસાળ હતો. વાતવાતમાં એને માહું લાગી જતું પણ આજે એ ખૂબ બદલાઈ ગયો છે. તમને ખાત્રી ન થતી હોય ને વિશ્વાસ ન બેસતો હોય

* જેરામ-આશ્રમનો સેવક

તો એ આટલામાં જ હશે એને પૂછી જો જો. તમારો સ્વભાવ ભૂલકણો હોય તો તમે ચોક્કસ બનો, ન યાદ રહે તો નોંધવાનું રાખો. તમે કહેશો કે મોટા, ‘તમે તો પહેલેથી જ ચોક્કસ હશો.’ પણ ભાઈ, હું પણ માણસ હતો અને માણસ જ છું. મારી સાથેનાને ખબર છે કે પહેલાં હું કેટલો બધો ભૂલકણો હતો. અનિયમિત પણ એટલો જ. જમવામાં પણ બધા જમી રહે પણ હું સૌથી મોડો પડતો. મારા માસ્તર, મારી બા વગેરે પણ મને ઘણું કહે પણ કેમેય કરી ચોક્કસપણે અને નિયમિત રીતે કાંઈ પણ કરવાનું મારે માટે બહુ મુશ્કેલ હતું, પછી તો ચાનક લાગી એટલે બધુંય નોંધી લેતો. સમયસર જ બધું કામ કરવા મથતો. આપણને લાગે કે આપણે અનિયમિત છીએ તો નિયમિત બનવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. હું જમવાનું પણ સમયસર જ કરતો. મારી બાને હું એમ તો નહિ કહેતો કે બા, બહુ મોડું થયું છે પણ કહેતો કે બા, બહુ ભૂખ લાગી છે એટલે જે હશે તે ચાલશે, એકલો રોટલો હશે તોય ચાલશે. એમ ગમે તેમ કરીને પણ હું મારો નિયમ જાળવતો. મને ધીમે ધીમે સમજાતું ગયું છે કે નિયમિતતા બહુ જરૂરી છે. એથી આપણા જીવનનો વિકાસ બહુ સારી રીતે થાય છે. આ બ્રહ્માંડમાં પણ અમુક ચોક્કસ સમયે જ બધું થાય છે. પ્રકૃતિમાં પણ એક પ્રકારની નિયમિતતા છે. આકાશમાં તારાઓ, સૂર્ય, ચંદ્ર, ગ્રહો અને પૃથ્વીની ગતિમાં પણ નિયમિતતા છે. એક પ્રકારની Rhythem છે એટલે કે કાળનો એક પ્રકારનો લય છે. આ કાળના લયમાં આપણે આપણા મનને જોડી દેવાનું છે. એની સાથે એક તાલ, એક લય બની જવાનું છે. પણ આ

બધું તો બહુ ઉપરની વાત થઈ. તમને એ કહેવાનો કશો અર્થ નથી. કારણ કે તમારાથી એ થઈ શકે એમ પણ નથી.

સહેલામાં સહેલું એક સાધન જે મેં તમને કહ્યું તે છે પ્રભુનું નામ **નામસ્મરણ**. એથી કરીને તમને તમારા જીવન-વિકાસમાં ખૂબ મદદ મળશે. ખૂબ રાહત ને ઓથ મળશે. પણ એ પણ તમે કરી શકતાં નથી. પ્રભુનું નામસ્મરણ કરી શકો એવી તાકાત પણ હું તમારા કોઈનામાં જોતો નથી ત્યારે મારે કરવું શું ? ઘણી વાર મારા ભગવાનને પૂછું છું કે મારે બધાને શું કહેવું ? પ્રવચન કરવાનું બંધ કરી દઉં ? પણ મને હુકમ થયો છે કે, તારે બહુ ઊંચી વાતો કોઈને કરવી નહિ, લોકોને ગળે એ વાતો ઉતરશે પણ નહિ. લોકોથી થાય એવી જ વાતો કરવી. એટલે સાહેબ, આ સીધી સાદી પણ બહુ કામ લાગે એવી વાતો હું તમને કહું છું. પણ લોકો એમ આચરણમાં નહિ મૂકે, એ તો એમને જ્યારે કાળનો સપાટો લાગશે ત્યારે જ આચરશે. પણ જો તે સહેતુક નહિ કરે ને બેળે બેળે કરશે તો એથી જીવનનો વિકાસ નહિ થાય. દિલની તમન્નાથી આચરણમાં મૂકેલું જ ખપમાં લાગશે નહિ તો કાળનો સપાટો તો લાગવાનો જ છે. સાચું કહું છું સાહેબ, એક સમય એવો હતો કે અહિં અમને જે લાપસી મળતી તેમાં એટલું તો ઘી આવતું કે અમે વાટકો ભરીને ઘી જૂદું કાઢી લેતા અને એ ઘી બીજામાં વાપરતાં. તદ્દન સાચું કહું છું. આ ભીખુકાકા અને ઝીણાભાઈને પૂછી જોજો સાહેબ. પણ હવે આવી લાપસીમાં પહેલાનાં જેટલું ઘી નથી આવતું કારણ આજે હવે કાળનો સપાટો લાગ્યો છે. એટલે ન છૂટકે લોકોને કરવું પડે છે.

મારું કહ્યું કોઈને ગળે નહિ ઉતરે. પણ સાહેબ પ્રેમથી, તમે મારું કહેલું કરશો તો તમે સુખી થશો. સૂચન પ્રમાણે ચાલવું અઘરુ લાગે, પણ સાહેબ હું હંમેશ બીજાના સૂચન પ્રમાણે જ ચાલ્યો છું. આશ્રમમાં પણ મારી હાથ નીચેના માણસો જે પ્રમાણે સૂચવે છે તે પ્રમાણે જ હું કરું છું. પણ હું જાણું છું કે મારું કહેલું તમે કોઈ કરવાના નથી.

જ્યાં હું કામ કરતો હતો ત્યાં પણ જશ હું બીજાને જ આપતો, પરિક્ષીતભાઈને એ ખબર છે. મને જ્યારે ઊંચા હોદ્દા પર નિમણૂક કરવાનું કહેવાતું ત્યારે હું બીજાને જ આગળ ધરતો. અને કામ પણ બધું જ કરતો. જવાબદારી તો લગભગ મારી જ રહેતી. પણ હોદ્દો હું બીજાને આપતો. તમારે જો સુખી થવું હોય, ને સૌનો પ્રેમ જોઈતો હોય, તો બીજા માટે ઘસાવાની વૃત્તિ કેળવો. બીજા માટે પ્રેમથી ઘસાવાની ઉમળકાભેરની તૈયારી રાખો. બધા સાથે સદ્ભાવ અને પ્રેમ રાખો. તત્પરતા દાખવો. બધા સાથે સુમેળ સાધો. પણ તે ત્યારે જ શક્ય બને જ્યારે બીજાના દોષો પ્રત્યે તમે નિઃસ્પૃહી બનો, દોષો જુઓ જ નહિ એમ તો નહિ જ કહેવાય, પણ દોષોને મહત્ત્વ ન આપો. જીવનવિકાસ માટે આ બહુ જરૂરી છે.

॥ હરિ:ૐ ॥

સ્વજનોને સંબોધન - ૨

હરિ:ૐ આશ્રમ, સુરત, તા. ૧૩-૨-૧૯૬૮, મંગળવાર

મારામાં પણ કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ, મત્સર, આશા, ઈચ્છા, તૃષ્ણા, લોલુપતા વગેરે હતાં. પરંતુ આ જીવને ૧૯૩૯ની સાલમાં રામનવમીને દિવસે આત્માનો સાક્ષાત્કાર થયો તે દિવસને સ્વજનો રામનવમી સાક્ષાત્કારદિન તરીકે ઉજવે છે. તે દિવસથી મારી પ્રકૃતિ બદલાઈ. સુરતમાં તે પ્રસંગે સ્મૃતિગ્રંથ પણ પ્રગટ કરવાનો નિશ્ચય કર્યો છે. એનો હેતુ તો પૈસા જ છે. એમાં જાહેરખબર આપવા અને મેળવી આપવા તમને સૌને મારી વિનંતી છે. અત્યાર સુધીમાં સાત હજાર રૂપિયા જેટલી રકમ તો થઈ છે. પણ પચ્ચીસ હજાર થાય તો સારું. આપણા દેશમાં શ્રીઅરવિંદના નામથી કોઈ અજાણ્યું નથી. એમનું તત્ત્વજ્ઞાન તો ઘણું ઊંચું, એમાં આપણી તો યાંચ પણ બૂડે નહિ. એમણે Divine Life નામનું એક પુસ્તક લખ્યું છે. મેં એ પુસ્તક જાતે વાંચ્યું નથી પણ નંદુભાઈએ વાંચ્યું છે. એમના આ સાહિત્યને પશ્ચિમમાં જર્મની, ઈંગ્લેન્ડ વગેરે દેશોમાં સારું એવું સ્થાન અને પ્રતિષ્ઠા મળ્યાં છે, તો આપણા દેશની યુનિવર્સિટીમાં એને સ્થાન કેમ નહિ ? અમે યુનિવર્સિટી-વાળાઓને પૂછ્યું ત્યારે એમણે (યુનિવર્સિટીવાળાઓએ) કહ્યું કે, ‘તમે ત્રણ લાખ રૂપિયા આપો તો અમે એ વિષય રાખીએ અને M.D.ની ડીગ્રી આપીએ.’ પણ ત્યારે એક ભાઈએ કહ્યું કે, ‘મોટા, એ વિષય ભણવા માટે કોઈ ખાસ વધારે તૈયાર નહિ થાય. તેમ છતાં Staff તો રાખવો જ પડશે. એટલે તમારા

સ્વજનોને સંબોધન ■ ૧૭

મોટાભાગના પૈસા તો એમાં જ વેડફાઈ જશે. એના કરતાં બીજી યોજના વિચારીએ.’ અહિં ગુજરાતમાં સુરત, વડોદરા વગેરે સ્થળોએ તત્ત્વજ્ઞાનના વ્યાખ્યાનો યોજાય અને પછી તે પુસ્તકાકારે ગુજરાતીમાં છપાય. તો આ માટે ‘શ્રીઅરવિંદ તત્ત્વજ્ઞાનમાળા’ નામની વ્યાખ્યાન શ્રેણી માટે યુનિવર્સિટીને આપવાના છે. અને એ માટે સ્મૃતિગ્રંથમાં પૈસાની જરૂર છે.

અમે તો ઘણી કરકસરથી રહીએ છીએ એ હવે વારે ઘડી તો શું વર્ણવું ? અમારામાં બીજા ઘણા દોષો હશે પણ આ બાબતમાં એવું નથી. કાચો પારો પચે પણ મફતનું પચે નહિ. સેવા છોડીને હું આ માર્ગે પડ્યો ત્યારે મારી બાએ મને કહેલું કે, ‘મારા રડ્યા ! તારી તો અક્કલ ગઈ, આ મફતનું ભીખ માંગીને ખાઈશ તો રૌરવ* નરકમાં પડીશ. કોઈની કમાણી કેવી હોય, કોઈ કેવી રીતે કમાયો હોય, અને એ તું ખાશે તો એમાં કાંઈ ભલીવાર નથી.’ એ મને બરોબર યાદ છે. આ બધું વેડફી ન દેવાય. જે પરસેવો પાડીને મેળવેલું છે તેનું નુકશાન ન થાય એનું મને ભાન છે. હું તમને કહું છું કારણ કે તમે મને એમને એમ નથી મળ્યાં. તમારે ને મારે સંબંધ છે. હું ક્યાંયે સંબંધ બાંધવા ગયો નથી. પરાપૂર્વનો સંબંધ છે એટલે જ તમે આપમેળે આવીને મળ્યા છો. હું હિંદુધર્મમાં માનું છું. હિંદુ ધર્મ પ્રમાણે મરણ પછી આપણે ફરીથી જન્મ લઈએ છીએ, એટલે પહેલાનો સંબંધ હોય છે ખરો. આ સુરતમાં લાખો માણસો છે. એ બધામાંથી આપણે જ કેમ મળ્યા ? આપણે આટલાં જ કેમ ? કારણ કે આપણે પરાપૂર્વનો સંબંધ

* રૌરવ-ભયંકર

સ્વજનોને સંબોધન ■ ૧૮

છે. એ તમને યાદ નથી પણ મને બરોબર યાદ છે. ગતજન્મના સંબંધના નિમિત્તે આપણે અહિં મળ્યા છીએ. મારું કામ એ તમારું કામ સમજો. મારું કામ અંગત તો છે નહિ. અને અંગત હોય ને દવા કે એવું કાંઈ મારે જોઈતું હોય તો એ પણ કહું છું. મને વચ્ચે દ્રાક્ષાસવની જરૂર પડી હતી તો તે મેં કહ્યું હતું. એટલે આપણે નિમિત્તને લીધે મળ્યા છીએ. આવી રીતે ફરીથી મળવાનું થાય. તમારો મારામાં રાગ કે મોહ થઈ જાય તો જ મળી શકાય. આવો રાગ અને ધ્યાન ભગવાનમાં થાય તો તમારું અને મારું મળવું સાર્થક થાય.

આપણા શરીરના ભાગો જુઓ. એની રચના જુઓ. કેવી અદ્ભૂત છે. આ આંખ, કાન, નાક, જીભ એકે એક અંગ જુઓ. એમાં ભગવાનની કળા છે. આ જીભ કેવી લોચા જેવી છે છતાં મારી બેટી કેવી સળવળાટવાળી અને સ્વાદ જાણનારી છે. એનામાં કેવું ચેતન છે. એ ચેતનને પારખવા માટે જ આ શરીર મળ્યું છે. ઘણા કહે છે, ‘આ સંસાર તો મિથ્યા છે.’ પણ અલ્યા મિથ્યા છે તો તું એમાં રખડે છે શા માટે? મિથ્યા છે એ બધી વાતો છે. પણ સંસાર તો ભગવાનને પામવા માટે મળ્યો છે. સાધુઓમાં હું માનતો ન હતો. આ સાધુઓના ખર્ચને હું Economical Waste* સમજતો હતો. બધું નકામું સમજતો હતો. છતાં અનુભવે સમજાયું કે એ લોકો જ ખરું કલ્યાણ કરનારા છે. બધા જ સાધુ એવા નથી હોતા. પણ એમાં ઘણા વિદ્વાન અને આગળ વધેલા પણ છે. એમને આપણે આપણી હાલની સમજણ પ્રમાણે ન ઓળખી શકીએ.

* Economical Waste-નાણાંનો વ્યય

આપણે બુદ્ધિથી ઓળખવા જઈએ પણ આપણી બુદ્ધિ કુંઠીત છે. એનાથી ચેતનને ન ઓળખાય. પણ જેમને ભગવાનનો અનુભવ થયેલો છે એવા સાથે જો આપણને રાગ થઈ જાય, મોહ થઈ જાય તો તે આપણા જીવનનું કલ્યાણ કરવામાં ઘણો મોટો ભાગ ભજવે છે. મારા ગુરુમહારાજે કહેલું તે પ્રમાણે તે કાળમાં મૌન, એકાંત, અભય, નમ્રતા, ભજન-કીર્તન-સ્મરણ ને નિવેદન વગેરે સાધનો કરતો પણ મને એમના વિશે મનમાં લાગણી નહિ. પણ એમણે મને પ્રેમથી દિક્ષા આપી. પરંતુ મને એમના પ્રત્યે લાગણી નહિ એ કાંઈ ઠીક ન કહેવાય. છતાં એમનું કહ્યું તો જો કે હું બધું જ કરતો. એમણે મને કહ્યું હતું કે, ‘તારે રાત્રે ઘરમાં નહિ સૂવાનું.’ તે નિયમ હું બરાબર પાળતો. એને લીધે મારી માને દુઃખ થતું. મેં મારી માની આંખમાં આંસુ જોયા છે એ કહેતી કે, ‘દીકરા, તું માંદો છે, તને તાવ છે.’ તો પણ હું ગુરુએ કહેલું એટલે બહાર જ સૂતો. ગુરુની આજ્ઞાનું પાલન તો હું કરતો જ છતાં પણ મને ગુરુ માટે પ્રેમ કે લાગણી ન હતી. તેમ છતાં એ મારા સ્વપ્નમાં આવતાં અને સ્વપ્ન દ્વારા એમણે મને બધું શિખવાડ્યું. ત્યારે તો હું એમની પાસે તરત જઈ શકું એવી આર્થિક સ્થિતિ પણ નહિ. પણ એમણે આમ બતાવ્યું. પછી એમના પ્રત્યે લાગણી થવા માંડી. એવી રીતે મારા ગુરુમાં મને આકર્ષણ થવા માંડ્યું. આવી રીતે મને બધું અનુભવે સમજાયું.

આપણે એમની સેવા કરીએ, એમનું કામ કરીએ, એમાં આપણું કલ્યાણ છે. આવા સારા કામમાં મદદ કરશો તો તમારા

જીવનું કલ્યાણ થશે. એ વિશે મારા મનમાં કોઈ શંકા નથી. મારે તમને ખોટી રીતે સમજાવવું નથી. પણ આ નિમિત્તે બધાને મળવાનું થાય, એમ કરતાં સંબંધ થાય અને એ નિમિત્તના તાંતણા પરથી આવજા કરી શકાય. જેમ તાપી નદી પર પુલ છે તો આવજા કરી શકાય તેમ. એવી રીતે નિમિત્તનો પુલ થાય અને મને મદદ મળી શકે. તમે મને મદદ કરો તો જ તમે મારા નિમિત્ત બની શકો. તમે કહેશો કે, ‘અમે તો તમને મદદ કરીએ પણ તમે અમને શું મદદ કરશો?’ તો હું તો મદદ કરી શકું નહિ. પૈસા ટકા તો આશ્રમમાં છે એમાંથી અપાય નહિ અને આપુ તો સરકાર જવાબ લે. એટલે એમ તો હું કાંઈ આપી શકું નહિ પણ મારી પાસે દિલ છે અને એ ઘણું કરી શકે છે. મારી પાસે અહિ મારાં હૃદયમાં પ્રેમનું ઝરણું ફુટેલું છે એટલે તમે બધા અહિ મારી પાસે આવો છો. મુશ્કેલી, આપત્તિ વગેરેમાં આપણે જાણીએ પણ નહિ એવી રીતે મારો ભગવાન સૌને મદદ કર્યા કરે છે. મારો હેતુ પણ એ જ છે કે બધાને દિલથી મદદ કરવી.

ભગવાનમાં પ્રેમ થાય અને ભક્તિમાં બધાનું મન આકર્ષાય એ માટે આ આશ્રમ છે. કોઈને કોઈ રીતે મારો પ્રભુ મને મદદ કરે છે. કોઈનું ઋણ મારે માથે નથી. પણ તેથી કર્મનું પરિણામ નથી એમ નથી. કર્મનું પરિણામ તો છે જ. પણ કોઈ પૈસા આપે તેને પૈસા જ મળે એવું નથી, પણ એનું ફળ, એનો બદલો મારો વહાલો ભગવાન આપ્યા વગર રહેતો જ નથી. આ બધું તો છાનું રહે તે જ સારું. તલવાર મ્યાનમાં રહે તો જ એની ધાર તેજ રહે. બહાર રહે તો એના

પર કાટ લાગે. હવે મૂળ વાત તો ભગવાનનું સ્મરણ. એ પણ આપણે કરી શકતા નથી. પ્રારબ્ધને કારણે આપણે મળવાનું થયું છે તો તમે મદદ કરો એવી મારી પ્રાર્થના છે. આપણો સંબંધ બંધાયો છે તો તમે અહિ પ્રેમથી મળવા આવો છો, કે જેથી આપણે એકબીજાના ખપમાં આવી શકીએ. મારા ભગવાનની શક્તિ અનંત ગણી છે. ભક્તનું દેવું ભગવાન પૂરું પાડે છે. જેવી રીતે તમારી પેઢી ચાલતી હોય, એ પેઢીમાં દીકરો કે મુનીમ હોય અને એને કારણે ખોટ ગઈ તો તે તો તમારે જ ચૂકવવી પડે. ભૂલ દીકરાની કે મુનીમની હોય તો પણ. મેં તો આ અનુભવ્યું છે. હું ખોટી વાત કહેતો નથી. મારે તમને ખોટી વાતો કહેવી નથી. આ તો સાવ પેટછૂટી વાત તમને કહું છું. અમે એવી ભાવનાથી જીવીએ છીએ. આ તો કાચો પારો છે. હું આમાંથી કાંઈ ભોગવતો નથી.

અહિ વધારે મોટી રકમનો સંકલ્પ કરતો નથી એટલે આ ગ્રંથમાં રૂપિયા પચ્ચીસ હજાર જેટલી રકમ મળી જાય તો સારું. જાહેરખબર દ્વારા એ પૈસા મળી રહે એ માટે અડધા પાનાના નવસો રૂપિયા રાખ્યા છે. તે આ સુરતમાં રામનવમીને દિવસે ઉત્સવ ઉજવાશે તેના સ્મૃતિગ્રંથમાં છપાશે. તો તમે સૌ તમારાથી જે પ્રમાણે બને તે પ્રમાણે મદદ કરો. તમે સૌ તો ઘણીયવાર અહિ આવો છો. પણ આ નટુભાઈ વકીલ તો ભાગ્યે જ આવે. છતાં એમના દિલમાં એમને એમ થઈ ગયું. મોટાનું કામ સારું છે, હું મોટાને મદદ કરું. વિચાર તો કરો એમને કેટલી લાગણી થઈ એટલે એ સાત હજાર ખર્ચવા તૈયાર થયા છે. તેમ તમે બધા પણ મદદ કરો તો સારું.

આ માટે એક દાખલો કહું તો, કૃષ્ણ ભગવાન તો સાક્ષાત્ ભગવાન હતા. મૂશળધાર વરસાદ જ્યારે વરસવા લાગ્યો ત્યારે સૌની રક્ષા માટે એમણે ગોવર્ધન પર્વત ઊંચકવાનું કામ ઉપાડ્યું. એમની શક્તિ તો એટલી બધી હતી કે એ એકલા પણ ઊંચકી શકત પણ તે છતાં એમણે ગોવાળીયાઓ વગેરે બધાનો ટેકો માંગ્યો. અને આખો ગોવર્ધન પર્વત ઊંચક્યો.

સારા કામમાં બધાનો ટેકો લેવો જોઈએ. આપણાં ઘરમાં પણ સારો પ્રસંગ આવે ત્યારે સૌની મદદ લેવી. તો તમે સૌ આમાં ટેકો આપો.

॥ હરિ:ૐ ॥

સ્વજનોને સંબોધન - ૩

હરિ:ૐ આશ્રમ, સુરત, તા.૨૦-૨-૧૯૬૮, મંગળવાર

આજે આપણી વચ્ચે આપણા દેશના નહિ પણ પરદેશના એક ભાઈ, કેનેડાના એક ભાઈ... અહિ હાજર છે. તમે જુઓ, વિચાર કરો, એ ભાઈ કોલેજમાં ભણેલા છે. એમને માતાપિતા ભાઈ ભાંડુ બધાં છે પણ એમને ભગવાનને માટે, એમને ઈશ્વરને અનુભવવાની કેટલી બધી ધગશ છે કે એ બધાને છોડીને અહિ આવ્યા છે. બધા કહે છે કે પૈસાની વાત ખરી, પૈસાની બધાને જરૂર પડે, પણ લોકો ભક્તિમાં કુશળ થાય તો ભૂખે ન મરે. આજે પણ જુઓ કે ભગવાન પર ભરોસો કરનારને એ બધી રીતે મદદ કરે છે. જો તમારું મન ભાવથી મારામાં જોડાયેલું હશે અને તમે અનન્ય ભાવે મારું સ્મરણ, ચિંતન કરતા હશો તેમ જ તમે મારા પર જ તમારો બધો આધાર રાખશો તો હું તમારો બધો ભાર મારે માથે લઈ લઈશ.

મારા ગુરુમહારાજે મને કહ્યું હતું કે, 'તું પ્રયોગ વગરની વાત ન કરીશ.' અનુભવ વગરની વાત નકામી. અનુભવનો આનંદ તો છે જ તે હું અને મારો ભગવાન જાણીએ. સમાજમાં ગુણ અને ભાવના જાગે, ધર્મ જાગે, એ માટે જગતમાં ધર્મ છતો થાય તેવા કામ કરવા. એવા સંકલ્પ કરવા.

નવા વર્ષના બેસતે દિવસે દર વર્ષે હું ભગવાનને પોકારું કે 'હવે મારે શું કરવું?' જે સ્ફૂરે તે મારું કામ. કામ ત્રણ

પ્રકારના હોય. સ્વાર્થ, પરાર્થ અને પરમાર્થ, એમ ત્રણ પ્રકારના કામ આ જગતમાં છે. બધાં કામ પ્રેમથી થવાં જોઈએ. એમાં આસક્તિ કે મોહ નહિ જોઈએ. મને પહેલેથી જ આસક્તિ કે મોહ નહિ. હું મારી માને ચાહતો, ઘણું ચાહતો તે એટલું કે મારી બધા મશકરી પણ કરે. પણ મને એમાં શરમ નહિ. ઓફિસેથી આવતાં જ સીધો બૂમો પાડતો. મા...મા... કહીને કોઈવાર તો પ્રેમથી ઊંચકી પણ લેતો. મારી બા પણ મને કહેતી કે, ‘રોયા ! આટલો મોટો થયો ને આમ બૂમો શું પાડે છે?’ પણ મને શરમ નહિ લાગતી. હું મારી માને ચાહતો પણ મને રાગ, મોહ કે આસક્તિ નહિ. સ્વાર્થનાં કામ પણ બધા પ્રભુપ્રીત્યર્થે જ કરતો. સેવાનું કામ પણ પ્રભુપ્રીત્યર્થે જ. તે પણ ગુરુ મહારાજની કૃપાથી જ. દેશપ્રેમને લીધે નહિ. એ કાળ ૧૯૨૧થી શરૂ થયો હતો અને તે ૧૯૩૯માં પૂરો થયો. હવે મારે સ્વાર્થનીયે જરૂર નથી કે પરમાર્થનીયે જરૂર નથી.

મને ભગવાનના વારે વારે દર્શન થાય છે. એમના દ્વારા મારા કામ થાય છે. એકવાર એમ થયું કે ‘તારે ઘરેણાં માંગવાં.’ નંદુભાઈને કહ્યું તો કહે, ‘મોટા, રહેવા દો. એમ કાંઈ મંગાય !’ પણ જ્યારે ઉત્સવ થયો ત્યારે ઘણાં ઘરેણાં મળેલા. ભગવાન પાછળ ઘેલું લાગવું એ તો સદ્ભાગ્ય છે. મારું આવું શરીર છતાં ભગવાનની કૃપા મદદ ઘણી છે. એટલે એને ધન્યવાદ આપુ છું. એકી સાથે છ દરદ છે. કમરનું દરદ તો હવે વધે છે, ઘટતું નથી. પણ ભગવાનની દયા છે.

ત્યારે એવા ભગવાન માટે છેક કેનેડાથી આ ભાઈ આવ્યા છે. ત્યાં તો દારૂ અને માંસ ખાય પણ એ તો કહે કે, ‘હું તો

કાંઈ કશું લઉં નહિ’ ઘરમાં બધાં ઘણું કહે પણ એમણે માતાપિતાની પણ ખફગી વહોરી. એ ભાઈએ તો કોલેજમાં પણ અભ્યાસ કર્યો છે. આધ્યાત્મિક માર્ગે વળવા અમેરિકામાં પણ કેટલીયે સંસ્થાઓ છે અને વર્ગો ચાલે છે. યોગના પણ ક્લાસ ચાલે છે. એમાં અમુક ડોલર ભરવાના હોય છે. પણ એમને આ કોઈમાં ફાવે એવું ન લાગ્યું. એમને એટલું તો સમજાયું કે હિંદુસ્તાન એક એવો દેશ છે કે જ્યાં એમને આવા પ્રકારનું બધું મળી રહેશે. એમ કરીને આખરે હિંદુસ્તાન આવવા નીકળ્યા. પણ એ માટે પણ પૈસાની તો જરૂર પડે જ. પણ એ એટલા સ્વમાની, એટલે લોકો પાસે માંગીને તો પૈસા ન જ લેવાય એમ એમને લાગતું. એટલે વિચાર થયો કે પાંચ વર્ષ કમાઈ લઉં અને પૈસા બચાવું તો એમાંથી આ બધુંયે થઈ શકે. પણ પાછો એમને વિચાર થયો કે, ‘તારે પૈસા જોઈએ કે ભગવાન ? તારે જો ભગવાન જ જોઈતા હોય તો પછી વાર શા માટે ?’

અને એમની લગન...એમની ખૂબી તો જુઓ, એમને કહ્યું કે, ‘રામનવમીને દિવસે તારે ઉત્સવ જોવો હોય તો એક દિવસ તમને મૌનમાંથી બહાર કાઢીશું’ તો કહે ‘શા માટે ? મને તો આ Solitude (એકાંતમાં) જ બહુ આનંદ આવે છે.’ એની આવી ભાવના જુઓ.

આ સંસારમાં આપણને કેવી કેવી ફીકર, ચિંતા, દુઃખ, શોક, સંતાપ, કલેશ, સંઘર્ષો, તાપ, ઉદ્વેગ, અથડામણો, આધિવ્યાધિ અને ઉપાધિઓ વગેરે હોય છે. ડોક્ટરની દવા તો લો છો પણ એ તો શરીરની દવા થઈ. ત્યારે આપણા મનની દવાનું શું ?

આ મંગળવારે હું બેશબ્દો બોલું છે તે મને બોલવાનો અભરખો નથી પણ આ તમે બધાં બેઠા છો એટલે મારી વાત તમને સમજાવું છું.

॥ હરિ:ૐ ॥

સ્વજનોને સંબોધન - ૪

હરિ:ૐ આશ્રમ, સુરત, ૯-૪-૧૯૬૮, મંગળવાર

આપણે જો બુદ્ધિથી વિચારીએ તો કુદરતે જડ, ચેતન સૃષ્ટિમાં મનુષ્યને બીજા કરતાં કાંઈક વિશેષ આપ્યું છે. વનસ્પતિયોનિ, પશુયોનિ, જળચરયોનિ કરતાં પણ મનુષ્યને મન, બુદ્ધિ અને પ્રાણ વિશેષ મળ્યાં છે. જળચરયોનિ અને વનસ્પતિયોનિમાં મન, બુદ્ધિ નથી. અહં છે પણ થોડા પ્રમાણમાં, અને એક પ્રાણ છે. પણ તે (પ્રાણ) મનુષ્યમાં વધારે વિકસ્યો છે. બીજી યોનિઓમાં આહાર, નિદ્રા, પ્રાણ બધુંય સરખું. આપણા દેશમાં જગદીશચંદ્ર બોઝ બહુ મોટા વૈજ્ઞાનિક થઈ ગયા. એમણે વનસ્પતિશાસ્ત્રમાં ઘણી શોધો કરેલી અને પુરવાર કરી બતાવેલું કે વનસ્પતિમાં પણ જીવ છે. પથ્થર જડ છે છતાં પણ એ કંપે છે. એની લાગણી બહુ સ્થૂળ છે.

આપણા અંતઃકરણો વિકસેલા છે. મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત, પ્રાણ અને અહં એ બધાં આપણાં અંતઃકરણો છે. આ કરણો આપણામાં શા માટે વિકસેલાં છે ? એનો શું હેતુ છે ? એનો પણ કંઈક હેતુ હોવો જોઈએ. તો તે આપણે વિચારવું, સમજવું જોઈએ. આપણી બુદ્ધિ ને પણ હરાવી દે એવી કેટલીક શક્તિઓ પ્રાણીઓમાં વિશેષ છે. દાખલા તરીકે કુતરામાં સૂંઘવાની શક્તિ જબરજસ્ત છે. બીલાડીને રાત્રે અંધારામાં પણ જોવાની શક્તિ છે. સાપ પેટથી ચાલે છે પણ એને સ્પર્શની સમજણ ઘણી તીવ્ર છે. તો કેટલાક ને કર્ણોન્દ્રિયની શક્તિ બહુ

મોટી હોય છે. કુદરતનો આમાં હેતુ છે. માણસને આ બધી શક્તિઓ નથી આપી કારણ કે એ તો એનો દુરુપયોગ કરે. પણ તે છતાં ભગવાને સહજ ભાવે થોડી શક્તિઓ આપી છે ખરી. આપણને બુદ્ધિ મળેલી છે પણ તેનો ઉપયોગ કરનારા બહુ ઓછા છે. એ મળેલી છે, સારુંનરસું, સાચુંખોટું જીવન વહેવારના અનેક પાસા વગેરે સમજવા. અને ખરેખર તો સત્યને સમજવા માટે તેમજ મનુષ્યના જીવનનો હેતુ શો છે એ પારખવા માટે બુદ્ધિ મળેલી છે.

ભગવાને મનુષ્યને જ્ઞાનેન્દ્રિયો આપેલી છે. દરેક ઈન્દ્રિયને પોતાનો ગુણધર્મ છે. જેમકે કાનનો ગુણધર્મ શબ્દ, ત્વચાનો ગુણધર્મ સ્પર્શ, આંખનો ગુણધર્મ રૂપ, જીભનો ગુણધર્મ રસ અને નાકનો ગુણધર્મ ગંધ છે.

સ્વાદ વગેરે આપણે પારખી શકીએ છીએ, અનુભવીએ છીએ. તેમ જીભ, આંખ, કાન, નાક અને ચામડી પંચેન્દ્રિયની પાછળ એ કોઈ શક્તિ રહેલી છે જેને લીધે આ બધું છે. ત્યારે એ શક્તિ શું છે એ ખોળી કાઢવા માટે આ બુદ્ધિ મળી છે. પૈસા માટે ને બૈરી છોકરાં માટે નહિ. પણ આપણે તો બુદ્ધિનો ઉપયોગ પૈસા માટે અને સગા વહાલા અને બૈરી છોકરા માટે જ કરીએ છીએ. બુદ્ધિને આપણે આપણા સ્વાર્થ માટે વાપરીએ છીએ એટલે એ કુંઠિત થઈ જાય છે.

સ્વાર્થમાં અથવા વહેવારમાં જ્યારે આપણે બુદ્ધિ વાપરીએ ત્યારે એમાં પણ એ કુશાગ્ર બને છે. બુદ્ધિનો એ ગુણધર્મ છે, કે જેમાં એને દોરો તેનો એને પાસ લાગી જાય.

ભગવાનથી નજીકમાં નજીક જો આપણા શરીરમાં કંઈ હોય તો તે બુદ્ધિ છે.

ખાવા માટે રોટલા તો આપણને જોઈએ. એટલા માટે કમાવું પણ પડે અને કમાવામાં બુદ્ધિનો ઉપયોગ કરીએ. સંસાર વહેવારમાં બે વસ્તુ છે, આપવું અને લેવું. આ વૃક્ષો જુઓ. એમાંથી બી થાય અને બીમાંથી ફરી વૃક્ષ થાય. વ્યવસ્થિત રીતે વૃક્ષો ઉગાડવાની પદ્ધતિ તો આપણે જાણીએ છીએ. પણ આપમેળે પણ ઉગનારા અનેક વૃક્ષો છે. ધરતીમાં વૃક્ષોના બી પડે અને એમાંથી બીજા વૃક્ષો વ્યવસ્થિત રીતે નીકળ્યાં કરે. તે પોતે લેવાની અને આપવાની અનેક પ્રવૃત્તિઓ કર્યાં કરે છે. જળચર યોનીમાં પણ આપવું અને લેવું છે. બીજી યોનીમાં પણ આપવું અને લેવું આ બે પદ્ધતિ છે.

તે ઉપરાંત આપણામાં આકાશ, તેજ, વાયુ, જળ અને પૃથ્વી એમ પાંચ તત્ત્વો છે. આકાશ તો નિરાકાર છે પણ એમાંથી જ બધું ઉદ્ભવ્યું છે. પણ એ બધું બુદ્ધિથી ઉકેલાય એવું નથી. શૂન્યમાંથી જ સર્જન થયું છે. દરેક જણ જાતે પોતે વિચારે તો આ જળ પૃથ્વી વગેરે પણ આપવા લેવાનું જ કામ કરે છે. સ્વાર્થી માણસ પણ ગમે તેવા સંજોગોમાં હોય તોપણ તે લે છે ને આપે છે.

સંસાર વહેવારમાં પણ છૂટકો નથી, આપવું-લેવું પડે જ છે. એ તો કુદરતનો કાયદો જ છે. એ જો વહેવારની રીતે કરીએ, તો તો એક જડ રિવાજની પેઠે, ચીલાચાલુની પેઠે જ બધું થશે. પણ કુદરતના આ સહજ ક્રમનું પાલન આપણે જ્ઞાન ભક્તિપૂર્વક કરીએ તો એ આપણને ઘણું ફળદાયી નીવડી શકશે.

જન્મ અને નાશ, સર્જન અને લય અનેક પ્રકારે થયાં જ કરે છે. આ આપણી પૃથ્વી પણ નાશ પામવાની છે. પણ એથી ગભરાવાનું નથી. એને તો ઘણા ઘણા વર્ષો લાગશે. પણ આ બ્રહ્માંડમાં આવા સર્જન અને લય તો સતત થયાં જ કરે છે અને એનાથી જ આ શક્તિનો આપણને અનુભવ થતો હોય છે. આપણામાં પણ કેટલીયે વૃત્તિઓ, તર્ક, વિતર્કો ઉઠે છે અને શમે છે. જળચરયોની, પશુયોની, વનસ્પતિયોની જે કાંઈ દેખાય છે તે બધાંમાં આ પ્રવૃત્તિ છે અને તેમ આપણામાં પણ છે.

જેમ સ્વાર્થ છે તેની સાથે પરમાર્થ પણ છે. ખૂબ સ્વાર્થ અને સંકુચિત માણસો પણ હોય છે પણ તેને પણ વહેવાર કહો કે બીજી ત્રીજી રીતે પણ આપવું તો પડે જ છે. ત્યારે એમ આપવું અને લેવું ચાલ્યાં જ કરે છે.

આપણા શરીરમાં પણ આ શ્વાસ લઈએ છીએ અને બહાર કાઢીએ છીએ. શ્વાસને પણ પ્રાણ કહ્યો છે. ‘જેટલું લઈએ તેટલું આપીએ તો ઉત્તમ’ એ તો શ્વાસ પણ આપણને શીખવે છે.

To Eat, Drink & be Marry - ખાવું, પીવું, લહેર કરવી ને સ્વાર્થના વિચારોમાં તણાયા કરવું એટલા માટે આ જીવન નથી મળ્યું. પણ કોઈ ઉત્તમ હેતુના કાર્ય માટે મળ્યું છે એવું જો વિચારીએ તો સારું. આ મનુષ્યનું જીવન તો ઉત્તમમાં ઉત્તમ પ્રકારનું છે. બીજી બધીય યોનીઓ કરતાં ઉત્તમ. એમાં સૂંઘવા સાંભળવાની વગેરે શક્તિ જેમ બીજા પ્રાણીમાં વધારે હોય છે તેમ મનુષ્યમાં પણ એવી શક્તિ પ્રગટી શકે છે. પણ

એવી શક્તિઓ તો જ્યારે સ્વાર્થ મટી જાય ત્યારે પ્રગટી શકે છે. કુદરત તો બહુ દયાળુ છે પણ દાખલા વગર જગત સમજે નહિ.

આપણા શરીરમાં જે Pitutary gland (સ્ત્રાવ ગ્રંથિ) રહેલી છે એમાં તો એટલી બધી શક્તિ રહેલી છે કે જેનો આપણને ખ્યાલ પણ ન આવે. શરીરમાં અમુક પ્રકારની શક્તિને ટકાવવા માટે ગળામાં Thyroid gland (થાયરોઇડ ગ્રંથિ) પણ બહુ મોટો ભાગ ભજવે છે.

એક ચોપડીમાં તદ્દન સાચી બનેલી વાત છે. એ ચોપડીનું નામ ઘણુખરું Psychic (સાઈકીક) છે. તે એ ચોપડી મેં તો વાંચી નથી પણ નંદુભાઈએ વાંચી છે. તે જર્મન કેમ્પમાં એક ભાઈ હતા. ત્યારે એ છોકરો એના બાપ સાથે પાલખ પર કામ કરતો હતો. ત્યાંથી પાલખ પરથી એ અકસ્માતે નીચે પછડાયો. પણ નીચે પટકાયો ત્યારે એના માથાના પાછલા ભાગમાં એવી રીતે આઘાત લાગ્યો કે એની એવી શક્તિ ખીલી ગઈ. પછી તો તે Concentration Campમાં પણ હતો. તે બધું એકદમ સાચે સાચું કહી શકતો, તે ઘણા દેશોએ એની મદદ લીધેલી. Englandના Scotland Yard* વાળાઓએ પણ એની મદદ લીધેલી. કોઈના શરીરને અડકેલી કોઈપણ ચીજ એના હાથમાં આપીએ તો એ ચીજ જેની હોય તેના વિશે બધુંય કહી આપે - ફ્રાંસ અને અમેરિકાની સરકારે પણ એની મદદ લીધેલી. ત્યારે માણસ ભગવાનમય નથી હોતો તે છતાં પણ આવી શક્તિ તેનામાં પ્રગટી જાય છે. આ તો આકસ્મિક

* ઈંગ્લેંડ પોલિસની ગુનાશોધક શાખા

છે. બધાને કાંઈ આવા અકસ્માતમાંથી શક્તિ ન પ્રગટે પણ જો આપણે આપણો સ્વાર્થ છોડી દઈએ તો બની શકે ખરું.

મારી બા મને ઘણીવાર ચીડાઈને કહેતી કે ‘મારા રડ્યા, ઉચ્છેદિયા, તું ભણ્યો નહિ, ગણ્યો નહિ અને આ જે રોટલા મળે છે તેને છોડીને તારે સાધુ થવું છે !’ પણ આજે એ જીવતી હોત તો એને ખબર તો પડત કે હું રોટલાય ખાઉં છું અને પ્રેમથી બધાં મને રાખે છે પણ ખરા.

ત્યારે સ્વાર્થનો રસ છોડવો પડે અને કેટલાય અપમાન ગળવા પડે. દેખ્યું હોય તોય આંખ નીચી કરી અણદેખ્યું કરવું પડે.

દિલગીરી, શોક, ત્રાસ, સંતાપ, હેરાનગતિ, ચિંતા, ફિક્કર વગેરે બધું આ સંસારમાં પણ થાય છે કે નહિ ? પણ એ બધું આપણે આપણા સ્વાર્થ ખાતર સહન કરી લઈએ છીએ. અરે, એના વિશે બબડાટ પણ કરતાં નથી. તો પછી ભગવાન પ્રત્યે કેમ દિલ ચોંટતું નથી ? આપણે તો બ્રહ્મ સ્વરૂપ છીએ તો ભગવાન પ્રત્યે આપણું દિલ કેમ લાગતું નથી ? એનું કારણ છે ‘માયા’. બધું લીલુંછમ થયું એટલે કાંઈ સૂઝે નહિ, તેનું નામ માયા. કહેવાય છે કે સનાદિ સાન્ત માયા એટલે જેનો અંત છે એ માયા. પણ તે સાધુ સંતો માટે અંતવાળી ખરી પણ બીજાઓ માટે અંતવાળી નહિ. મારા ગુરુમહારાજે કહેલું કે ‘તારે બધાંને છોડી દેવાના છે’ તે પણ મેં સ્વીકારી લીધેલું.

મારા ભાઈના છોકરા હતાં તે ભણ્યાં અને કામધંધે લાગ્યાં ત્યાં સુધી હું સાથે રહ્યો પણ ખરો. મુસીબતો, અડચણો પડી

પણ મુસીબતને હું તપ સમજતો. ત્યારે જો મનુષ્ય સમજે કે આ સ્વાર્થ જરૂરનો નથી પણ પરમાર્થ જ જરૂરનો છે તો કામ બને. બધાં જ ધર્મોમાં, ખ્રિસ્તી, જૈન, મુસ્લિમ વગેરે બધાંમાં જ કહ્યું છે કે કંઈ નહિ તો કમાણીનો દસમો ભાગ તો કાઢો.

પહેલાં પણ રિવાજ હતો સાહેબ ! મારા બાપા હતા ત્યારે દસ રૂપિયા કાઢવા મુશ્કેલ. તોય સો રૂપિયામાંથી દસ રૂપિયા કાઢતા. ત્યારે આ બધું બહુ વિચાર કરીને કર્યું છે તો જ આ એકબીજાનું ચાલ્યા કરે છે. આ આપણા દેશમાં જ્યારે જ્યારે આફત આવી, બિહારમાં રેલ આવી, કોચનામાં ધરતીકંપ થયો. સુરતમાં જ્યારે રેલ આવી હતી ત્યારે બાર-તેર લાખ રૂપિયા ભેગા થયા હતા. તેવે વખતે તો આપણે મદદ કરીએ છીએ. નડિયાદથી પણ ટોપલા ભરી ભરીને પૂરી વગેરે ખાવાનું ઘણું આવતું. એ વખતે કોઈ જોઈને બેસી રહેતું નથી. એવી પરમાર્થની લાગણી તો આપણામાં રહેલી જ છે. પણ બહુ ઉત્કટ પ્રમાણમાં થાય ત્યારે જ એ પ્રગટે છે. રોજબરોજમાં એ ઉઠતી નથી. કારણ આપણે સ્વાર્થમાં રચ્યાં પચ્યાં છીએ.

ત્યારે આવી આપવા લેવાની નીતિ કુદરતમાં તો છે જ. કોઈનાયે ખપમાં ન આવે એવા માણસે પણ ઘસાવું તો પડે જ છે. પણ તે ઘસાવાનું સમજણથી કરવું જોઈએ. જડ રીતે નહિ એવી રીતે સ્વાર્થ સાથે પરમાર્થ કરે તો જ વિશ્વાસ બેસે. અત્યારે બુદ્ધિ પણ સ્વાર્થ ને લીધે બરાબર કામ આવે. મુશ્કેલ કોયડો બુદ્ધિ જ ઉકેલે છે. એટલે જેના મય આપણે થઈએ એમાં આપણી બુદ્ધિ આપણને ઉકેલ આપે છે.

સ્વાર્થ અને પરમાર્થ એ બે પાસા છે એમાંથી પરમાર્થ વિષે જ વિચારવું જોઈએ. આઘાત અને પ્રત્યાઘાત એમ બે છે.

ફાન્સમાં બળવો થયો શાથી ? જમીનદારોનો અત્યાચાર થયો એટલે લોકોએ તેઓને કાપી નાંખ્યા. રશિયામાં પણ એમ થયું તે આપણા દેશમાં પણ આજ સ્થિતિ થશે. આપણામાં ધર્મ નથી. પણ રાગ, મોહ, સ્વાર્થ મોખરે છે એટલે આપણે સ્વાર્થી. આવી ખુનામરકી ના થવા દેવી હોય તો એક જ માર્ગ છે કે મનુષ્યના જીવનમાં ધર્મની ભાવનાનો ઉદય થવો જોઈએ.

આપણા દેશમાં પણ બહુ ગરીબાઈ છે. હું ગરીબ હું એટલે નહિ પણ હું તો ગામડે ગામડે ફરેલો છું. આપણો દેશ પણ બહુ ગરીબ છે. પણ આપણો દેશ જો સ્વાર્થમાં અટવાયેલો રહેશે તો બીજા દેશના જેવી જ સ્થિતિ થશે. કેરળમાં નક્સલવાદ ચાલી રહ્યો છે. બંગાળમાં પણ ચાલે છે. ગુજરાતમાં પણ શરૂઆત થયેલી પણ બળજબરીથી અટકાવી દેવાયું છે. તમને ખબર ન હોય પણ હું તો આ બધું જોનારો માણસ છું. આ તો બધાં ઝંઘાણ છે કોઈ Marxism* (સમાજવાદી ચળવળ) આવશે ત્યારે એનાથી કોઈ બચી શકવાના નથી એકમાત્ર ભગવાનના નામથી જ બચી શકીશું. કોલેજમાં મેં ઘણા દેશોનો ઇતિહાસ વાંચેલો. રશિયા, ફ્રાંસ, અમેરિકા વગેરે દેશોના સ્વાતંત્ર્યના ઇતિહાસો મેં બહુ રસથી વાંચેલા. અને નિર્ણય કરેલો. ધર્મ વિના ઉદ્ધાર નહિ થાય. પણ ધર્મ ધર્મ બોલ્યા કરીએ કશું નહિ થાય. ત્યારે પણ આપણામાં ધર્મની શરૂઆત કઈ રીતે થાય ? ત્યારે આ અનુભવથી કહું છું કે ભગવાનનું સ્મરણ, એનાથી આંતરિક શક્તિ, વિવેક જાગૃત થાય છે.

* Marxism* : સમાજમાં તમામ પાસે એકસરખી સંપત્તિ હોય એવી વિચારધારા.

એનાથી શાંતિ મળે છે. કોઈ વાર ભજન લલકારતાં હોઈએ, હાલતાં, ચાલતાં, ફરતાં, ઊઠતાં, બેસતાં જો ભગવાનનું સ્મરણ કર્યા કરીએ તો ચિંતાઓમાં બહુ શાંતિ રહેશે અને કામ કરવાની શક્તિ તો એટલી બધી આવે છે કે ન પૂછો વાત. દુઃખમાં પણ, પીડામાં પણ, મનની શાંતિ રહે છે.

મારા ગુરુમહારાજને જાંઘ પર ફોડલાં થયાં હતાં ત્યારે આ તો મેં જાતે નિહાળ્યું છે કે તે ફોડલામાં જીવડાં પડ્યાં હતાં અને તે જીવડાં નીચે પડતાં તો તેઓ પાછા ફોડલામાં મૂકતાં. એ કહેતાં કે આપણે ભોગવવું તો જોઈએ જ. કર્મ પ્રમાણે ભોગવવું જ પડે. બીજા એક ‘બાપજી’ કરીને હતા. મહાદેવભાઈએ તો એમના પર ‘આખરે એ મહાન તારો ખરી ગયો’ એવો લેખ પણ લખેલો તે એ બાપજી પણ બધું આમ ભોગવતા. આ બધું જોયેલું કહું છું.

હું તો ભણેલો પણ છું. એમ ને એમ નથી કહેતો. આ અનુભવથી કહું છું. મારી મા પણ કહેતી કે ‘આ ઘડપણ આવ્યું પણ તું કાંઈ કરતો નથી.’ ત્યારે હું કહેતો કે આ તો બા આપણા પરસેવાના પૈસા પણ એને ગળે વાત ન ઉતરતી.

જો ભગવાનનો ભરોસો, વિશ્વાસ થઈ જાય તો તો કામ થઈ જાય. આ સુરતમાં હું આવ્યો ત્યારે હું ક્યાં કોઈની સાથે સંબંધ બાંધવા ગયો હતો ? કોઈ કદાચ કહે કે આ તો ધર્મનું બહાનું છે એટલે બધું મળે છે. પણ એમ નથી.

પૈસા મળે એ તો સારા કામમાં વાપરવા માટે જ છે. તમને પણ કહું છું કે કરકસર કરો. શાકમાં ઓછું તેલ નાંખો, પૈસા બચાવો અને પરમાર્થ તો કરતા જ રહો. નહિ કરો તો

આ કાળ એવો આવશે કે તમારા રૂપિયા સાચવ્યા સચવાશે નહિ. ટોચ ઉપર બેઠા છીએ. આ બાજુ જીવ્યા અને આ બાજુ મર્યા. આ સંક્રાંતિ કાળ છે. માત્ર આપણા દેશમાં જ નહિ બીજા દેશમાં પણ એમ જ છે. ધર્મ સિવાય આપણે નથી બચી શકવાના. બધા મહાત્મા પુરુષ કહી ગયા છે કે આપણો દેશ ફરીથી જાગશે, ધર્મની ભાવના સતેજ થશે. ફરીથી એની સંસ્કૃતિની પતાકા આખી પૃથ્વી પર ફરકશે. પરંતુ એવી ઉત્તમ પ્રકારની ભાવનાવાળા માણસો મળી રહે તો બધુંએ થઈ શકે. પરંતુ આજે એવા માણસો મળવા દુર્લભ છે. એટલે પ્રભુને પ્રાર્થના કરું છું કે અમે અધૂરા છીએ તો અમને પૂર્ણ બનાવ. એ માટે જ મારા પ્રયત્નો છે. એટલે એક બાજુ અંતરમુખ થવાય એ માટે આ મૌનમંદિર બંધાવ્યા છે. અને બીજી બાજુ સમાજમાં ગુણ અને ભાવના જાગે એ માટે સમાજને બેઠો કરવાના કામો હાથ પર લીધા છે. તો તમે એમાં પાઈ પૈસો આપતાં રહેજો અને કાંઈ ન બને તો ભગવાનનું સ્મરણ કરતાં રહેજો.

॥ હરિ:ૐ ॥

સ્વજનોને સંબોધન - ૫

હરિ:ૐ આશ્રમ, સુરત, તા. ૧૬-૪-૧૯૬૮, મંગળવાર

આપણું શરીર બગડે છે ત્યારે તત્કાળ જાગૃત થઈ જઈએ છીએ. એવું ને એવું રાખતાં નથી. તરત વૈદ્ય પાસે જઈએ છીએ. પણ શરીર જેના વિશે કરીને છે, એવું જે આ જીવન છે, તેના વિશે કોઈ દરકાર કરતાં નથી. એ બગડે છે કે સુધરે છે એના વિશે પણ કોઈ વિચાર કરતા નથી. એ જીવન વિશેનું આપણને ભાન નથી કારણ, એનું મહત્ત્વ આપણે સમજ્યાં નથી. ત્યારે આ કાળ એવો છે કે આ ભાષણીયો કાળ છે. મેં ભીખુકાકાને કહ્યું કે, આપણે પ્રવચનો તો ઘણા ઠોક્યાં. તો કહે, ‘હા મોટા, આજ સુધીમાં ઘણા પ્રવચનો થયાં.’ તો એની તો કશી અસર નથી. પણ હું આ પ્રવચન કરું છું, તે તમારા દર્શન કરવા માટે જ. નહિતર આ કોઈક વાર તમે આવો અને પછી રામ તારી માયા. તો બધાના ચહેરાના દર્શન થાય એવી લાલચ છે, એટલા માટે બોલું છું.

ત્યારે આ જીવન વિશે આપણે કોઈ કશો વિચાર, કશી દરકાર કરતાં નથી. બુદ્ધિથી તો સમજાય કે જીવનને લીધે આ શરીર છે. એ વાત સાચી, પણ માત્ર બુદ્ધિથી સમજેલું ખપમાં નથી લાગતું. એ તો આંકડાના રૂની જેમ વા વાય અને ઊડી જાય તેમ માત્ર બુદ્ધિનું સમજેલું ટકે નહિ. ખોરાક ખાઈએ અને પચે તો એમાંથી લોહી બને અને એમાંથી જ સાત* ધાતુઓ થાય. પણ પચે નહિ તો નકામું. તેમ આ જ્ઞાન પણ

* સાત ધાતુઓ : રસ, રક્ત, માંસ, મેદ, અસ્થિ, મજ્જા, શુક

પચેલું હોય તો જ ખપનું. આ જીવન વિષે અને ધર્મ વિષે પણ આપણને બીલકુલ ખ્યાલ નથી. માત્ર ધીનો દીવો કરીએ કે પાંચ માળા ફેરવીએ એ ધર્મ નથી. એ તો ઢોંગ છે. એ છોડી દો તો ધી બચશે. આપણે બધાને છેતરીએ પણ ભગવાનને નહિ છેતરી શકીએ. ત્યારે આપણે આપણા જીવન વિશે વિચારવું જોઈએ. પણ જીવન બગડેલું છે કે સુધરેલું છે એ શી રીતે સમજાય ? તો એની પણ ચાવી છે. એના વિશે આપણને ગરજ, સ્વાર્થ, તાલાવેલી પ્રગટેલી છે કે નહિ તે પરથી સમજાય.

ગરજ ન પ્રગટે, તાલાવેલી ન લાગે ત્યાં સુધી કાંઈ ન થાય. ‘કથા સુણી સુણી કૂટ્યા કાન, તોયે ન આવ્યું બ્રહ્મ જ્ઞાન’ આ અખાના ચાબખા. એણે સમાજને બહુ ચાબખા માર્યા છે. એણે બહુ નિડરતાથી બધું કહ્યું છે કે, આવી રીતે જ્ઞાન આવશે નહિ. ભગવાન માટે તો સ્વાર્થ, તાલાવેલી જાગવી જોઈએ. ત્યારે, એવી તાલાવેલી, એવો સ્વાર્થ ક્યારે જાગશે ? અનેક જન્મોના સંસ્કારો આપણામાં Accumulate-(સંચય) થયા હોય છે. એમાંના સારા સંસ્કારો જો જાગે તો કાંઈ થાય. ત્યારે પ્રશ્ન થશે કે તો શું આ જન્મનો પ્રયત્ન નકામો જવાનો ? તો કહું છું કે નકામો તો નહિ જાય. પણ એ જો પ્રેમ ભક્તિપૂર્વક કરીએ તો તે પણ ફળે છે. ખરેખરી દિલની ભાવનાથી થાય તો એ વહેલો ફળે છે. લગાતાર સાધનામાં રહ્યાં કરીએ અને ભગવાનનું સતત સ્મરણ કર્યાં કરીએ તો ઠીક. સંત સમાગમ થાય તો પણ સારું. સંત કબીરે ગાયેલું કે ‘સંતો જાગતા નર સેવીએ’ પણ તે જાગતા કે ઊંઘતા તે પરખાય કેવી રીતે ? કે એને માથે બે શિંગડા છે ? ત્યારે એ તો આપમેળે, સહજમેળે સંબંધ થઈ જાય

ત્યારે સમજાય. આ છાપામાં આવ્યું કે સ્વામી શ્રીચિન્મયાનંદજી ગીતાનો જ્ઞાનપણ યોજે છે એટલે આપણે જઈએ, એમ નહિ. તેલ જોવું તેલની ધાર જોવી. મહાત્માની અમૃત જેવી વાણી હોય પણ તે બુદ્ધિથી ના પણ સમજાય. પણ એ બધું ન વિચારીએ. આપણે તો બસ એની* જ સોબત કરો. તો આમાંથી જીવનમાં બહુ મોટો લાભ થશે. શું લાભ થશે ? મનને શાંતિ મળશે. કોયડા, ગૂંચ, વિઘ્નો હોય તો તેમાં પણ મનને શાંતિ મળશે.

આપણા ત્રણ શરીર છે. (૧) સ્થૂળ, (૨) સૂક્ષ્મ અને (૩) કારણ. સ્થૂળ શરીરના ચિત્તમાં પ્રકૃતિના સંસ્કારો ગ્રહણ થાય છે. સૂક્ષ્મ શરીરમાં ભાવનાના દ્વંદ્વાતિત અને ગુણાતિતના સંસ્કાર ગ્રહણ થાય છે. તે જ્યારે નવું શરીર ધારણ થાય ત્યારે ઉદય વર્તમાન થાય. જેમ શાહીયૂસ શાહી યૂસી લે તેમ મહાત્મા સાથેની સોબતથી નકારાત્મક સંસ્કારો સૂક્ષ્મમાં યૂસાઈ જાય છે. જ્યારે સમજણ થઈએ, સાત આઠ વર્ષના થઈએ ત્યારે એવા સંસ્કારો ઉદય વર્તમાન થાય છે ત્યારે એ સંસ્કારો ને લીધે જ એવા જીવન પટમાં વઘ્યા કરીએ ને તેમાં તણાયા જઈએ છીએ. એવે વખતે જો પાછો પુરુષાર્થ થાય, પ્રયત્ન થાય, ભક્તિ થાય તો સત્ત્વ ગુણ વધે, સાત્ત્વિક સંસ્કારો પાછા વધે. ત્યારે એમ ઉત્તરોત્તર વધતાં જાય ત્યારે આપણને લગની લાગે. આ જન્મે તો તે સંસ્કાર ન જાગે પણ આવતા જન્મે એ સંસ્કાર જરૂર ઉદય વર્તમાન થાય.

જેમ મૂળ બે પરમાણુઓ હાઈડ્રોજનના અને એક પરમાણુ ઓક્સિજનનો એ બંને મળીને પાણી થાય એમ વિજ્ઞાને સાબિત કર્યું છે. તેવી જ રીતે આ પણ સત્ય છે.

* સંત પુરુષની

તે આ સત્સંગ બહુ મોટી વાત. સત્ય જ લાંબો કાળ ટકે. અસત્ય લાંબો કાળ ન ટકે. ત્યારે આ સત્સંગની ભાવનાની સમાજમાં આવી સમજણ શા માટે છે એ વિશે પણ મેં સંશોધન કરેલું છે. હું જાતે તો સંતો પાસે ખાસ તે વખતે જતો નહિ કારણ હું માનતો કે, મારો પ્રભુ મારામાં જ છે. એટલે જંગલમાં એકાંતમાં જતો રહેતો. પણ મહાત્મા પાસે જવું એ વાત પણ સારી છે. એટલે સંતો જાગતાં નર સેવીએ તો પત્તો ખાય વહેલો.

॥ હરિ:ૐ ॥

સ્વજનોને સંબોધન - ૬

હરિ:ૐ આશ્રમ, સુરત, તા.૭-૫-૧૯૬૮, મંગળવાર

આપણને બુદ્ધિથી એટલું તો સમજાય છે કે આપણને જે આ મનુષ્યનું જીવન મળેલું છે તે આ પૃથ્વી પર જે જે પ્રકારનું જીવન છે તે બધાં કરતાં કાંઈક વિશેષ પ્રકારનું છે. પશુયોની, જળચરયોની, વનસ્પતિયોની એ બધામાં મનુષ્ય જીવન વિશેષ પ્રકારનું છે. અને આપણું જીવન જ વિકાસશીલ છે. આપણામાં રહેલું જે ચેતન છે, જેને આપણે શક્તિ કહીએ, એ શક્તિ વડે જ આપણે સાંભળી શકીએ છીએ, સ્પર્શ કરી શકીએ છીએ, જોઈ શકીએ છીએ, સૂંધી શકીએ છીએ, બધું અનુભવી શકીએ છીએ. બીજું મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત, પ્રાણ, અહમ્ની પાછળ પણ શક્તિ રહેલી છે. એમ પણ આપણી બુદ્ધિ કબૂલ કરે છે. ત્યારે એ જે શક્તિ છે તે અત્યારે તો આ પ્રકૃતિમાં રહેલી છે. પણ ‘પ્રકૃતિ’ કહીએ તો ‘પ્રકૃતિ’ એટલે શું ? જેમ કોઈ પણ Scienceમાં-(વિજ્ઞાનમાં) Technical words-(તકનીકી શબ્દો) હોય છે એ પ્રમાણે આ આધ્યાત્મ વિજ્ઞાનમાં પણ એવા શબ્દો છે. ત્યારે ‘પ્રકૃતિ’નો બહુ સામાન્ય અર્થ કરીએ તો આપણા કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ, મત્સર, આશા, ઈચ્છા, તૃષ્ણા, લોલુપતા વગેરે એ આપણી પ્રકૃતિ. ટૂંકામાં ટૂંકું કહીએ તો દ્વંદ્વ અને ગુણ. એ આપણી પ્રકૃતિ કહેવાય. એ પ્રકૃતિના પટમાં આપણી શક્તિ વઘા કરે. જેમ તાપીનો પટ છે અને પાણીનો પ્રવાહ તેમાં જ વઘાં કરે તેમ. એ વહેણને બીજી દિશામાં વાળવું હોય તો તેની આડે બંધ બાંધવો પડે. ત્યારે

આપણાંમાની શક્તિ તો પ્રકૃતિના પટમાં જ વહ્યાં કરે છે. હવે એ બીજી દિશામાં વહે છે કે કેમ અથવા એની કોઈ ઉચ્ચ સ્થિતિ છે કે કેમ ? એ તો જાતે અનુભવીએ તો જ સમજાય. આ તાપી નદી ઉપર કાકરાપારનો Dam-(બંધ) બાંધ્યો છે અને એમાંથી નહેર કાઢી એ આપણે જોઈએ છીએ. તેવી રીતે આપણી આ પ્રકૃતિમાં પણ Dam બાંધીને ચેતનની શક્તિને બીજી દિશામાં લઈ જવી હોય તો લઈ જઈ શકાય છે. પણ આપણે જાગવું નથી. કારણ કે આપણને ગરજ જાગી નથી. ગરજ જો જાગે તો સાહેબ ! એકાગ્રતા આપમેળે પ્રગટે છે. ઘણા કહે છે કે, ‘એકાગ્રતા નથી પ્રગટતી.’ પણ ગરજ જાગી નથી એટલે એકાગ્રતા નથી પ્રગટતી.

ત્યારે આપણામાં ચેતન છે. આપણામાં Divine energy છે એ વાત તો સાચી કે ખોટી ? આ વિજ્ઞાનની વાત તો સાચી ને ? જેમ વૈજ્ઞાનિકો થઈ ગયા તેવી જ રીતે આપણા આધ્યાત્મ વિજ્ઞાનમાં પણ એવા પુરુષો થઈ ગયા છે. માત્ર આપણા દેશમાં જ નહિ બીજા દેશોમાં પણ એવા પુરુષો થઈ ગયા છે.

ત્યારે સંસારમાં પણ ઘણા પ્રકારના સંઘર્ષો, તાપ, સંતાપ, ક્લેશ, ત્રાસ, કષ્ટ વગેરે આવ્યા જ કરે છે. સુખ આવે છે ખરું પણ સુખ તો ટકતું જ નથી. સુખ તો અનંત કાળ સુધી ટક્યાં કરે ત્યારે ખરું. ત્યારે એવા અનંત સુખ માટે કોઈ પ્રયત્ન કરતું નથી. બહુ જ થોડા જેને Microscopic minority કહીએ એવા બહુ જ થોડા આ તરફ વળે છે. જેમ $H_2+O = Water$ (પાણી) એ વૈજ્ઞાનિક સત્યને આપણે નકારી શકતાં નથી. તેમ આધ્યાત્મિક વિજ્ઞાનનું પણ સત્ય છે. આ માર્ગે જેઓએ પ્રવાસ કર્યો છે અને

એમને જે જે અનુભવ થયા છે તે તે એમણે ટાંક્યા છે. તે છતાં તે આપણી કુંઠિત બુદ્ધિથી આપણે સ્વીકારતા નથી. કહીશું કે વિજ્ઞાનના સત્ય તો સાબિત કરી શકાય, પણ આ તો સાબિત થતા નથી તો કેવી રીતે માનીએ ? પણ એને પણ સાબિત કરી શકાય, જો પ્રયત્ન કરીએ તો. પણ એવા પ્રયત્ન માટે ગરજ પ્રગટે તો જ આપણાથી થાય. વિજ્ઞાનના અનુભવો તો પ્રકૃતિના પ્રદેશના છે. એટલે સહેલાઈથી સમજાય છે અને માની શકાય છે. પણ આધ્યાત્મિક અનુભવો તો પ્રકૃતિથી ઉપરના પ્રદેશના છે. એટલે એ એકદમ સહેલાઈથી અનુભવી શકાતા નથી. જ્યાં સુધી ગરજ ન જાગે, તાલાવેલી ન જાગે, ભૂખ ન જાગે ત્યાં સુધી એવા અનુભવો ન થાય. તેમ છતાં એવા અનુભવો તમને જોવા મળે ખરા. આપણા દેશમાં અનેક ભક્તો થઈ ગયા. એમના જીવનમાં જે પ્રસંગો થઈ ગયા તે જુઓ. રામ અને કૃષ્ણથી માંડીને અત્યાર સુધીના પ્રસંગો જુઓ તો જાણવા મળશે ખરું. પણ આપણે તો એ બાબતમાં વિચાર કરતા જ નથી. ખાવું પીવું અને લહેર કરવી એમાં જ બધું સમાઈ જાય છે.

આ માર્ગે માટે તો આપણને ભૂખ જ નથી જાગી. સ્વાર્થ નથી જાગ્યો. લગની નથી લાગી, એવી ગરજ, એવી તાલાવેલી, એવો રસ નથી જાગ્યો. માનો કે ભલે રસ ન જાગ્યો પણ બુદ્ધિથી એટલું તો સમજાય છે કે આ જે સમાજ છે તે આપણા જેવી એક એક વ્યક્તિનો બનેલો છે. એટલે સમાજ તો એક સમગ્રતા છે અને એ સમાજમાં આપણે રહીએ છીએ. સમાજથી આપણે નોખાં નથી. પણ એટલું પણ સમજે એવું કોઈ નથી. સોએ એક ટકો પણ માણસ એવો નથી. હું

તો સમાજમાં ઘણું ઘણું ફર્યો છું. ભંગીના ઘરથી તે રાજાના ઘેર પણ મેં રોટલા ખાધા છે. સમાજના એક એક થરમાં હું ફરેલો છું. ત્યારે સમાજ વ્યક્તિઓનો બનેલો છે. આપણે પોતે સમાજના એક અંગ છીએ. જેમ આ આપણું શરીર છે. તેને આંખ છે, નાક છે, કાન છે, પેટ છે, આંતરડા છે, પગ છે, એ બધા શરીરના અંગ છે. અને શરીરને માટે કામ કરે છે. તેવી રીતે આપણે પણ સમાજના અંગ છીએ અને એવી જો ખરેખરી સમજણ જાગે કે જેમ આપણા શરીરના અંગો આપણા શરીરને માટે કામ કરે છે તેમ આપણે પણ આપણા સમાજને માટે કામ કરવું જોઈએ તો આપણને સાચી સમજ ઊગી છે એમ કહેવાય. પણ આપણને હજી એવું ભાન જાગ્યું નથી. સમાજનું હિત એ આપણું પોતાનું હિત છે. સમાજના હિતથી વિરુદ્ધમાં આપણાથી વર્તી શકાય નહિ. પશ્ચિમના દેશોને આપણામાંના ઘણા લોકો Materialistic (ભૌતિકવાદી) માને છે. મોટા મોટા લોકો પણ ભર સભામાં ઠોકે રાખે છે કે એ લોકો તો આવા છે અને તેવા છે. પણ એ લોકો તો સત્યની ખોજમાં પરેલાં છે. એ સમાજમાં તો કેટલાક એવા પણ રહેલાં કરે છે જેઓ સત્યને ખોળી કાઢશે. એ લોકો સમાજને બહુ મહત્વ આપે છે. એ લોકો જો રેડિયો મૂકશે તો બાજુવાળાને ત્રાસ ન થાય તેની કાળજી રાખશે. આપણે ત્યાં તો રાત્રે ૧૧ વાગે પણ મોટેથી રેડિયો મૂકીએ અને બાજુવાળાને ત્રાસ થાય અને કહેવા જાય તો કહેશે, ‘તારા બાપનું શું જાય છે?’ પણ પશ્ચિમના લોકો એવું નહિ કરે. રાત્રે સિનેમા જોઈ આવીને

દાદર ચઢતા હોય તોય અવાજ નહિ થાય એની પણ કાળજી રાખે.

આપણો આ સાધુ સમાજ એ લોકો વિશે ગમે તેમ બોલે છે. પણ હું કહું છું તમે એમની માફક જવાબદારીથી વર્તી તો બતાવો ! આપણાથી કરીને કોઈને ત્રાસ ન થાય એવું વર્તન તો કરો. આપણી સંસ્કૃતિ તો બહુ ઉચ્ચ પ્રકારની, આપણા બાપદાદા બહુ સમજદાર. સાત પેઢી સુધીની નામના રહેતી. અલ્યા, પણ બાપદાદાની વાત જવા દો તમે તો એટલું વર્તી બતાવો. પણ એમ નથી થતું કારણ આપણને ખરેખરી ભૂખ લાગી નથી. ખરેખરી ભૂખ લાગે ત્યારે તો સૂકો રોટલો પણ ભાવે. જેલમાં હું સૂકો રોટલોય ખાતો સાહેબ ! જુવાર મને સદે નહિ. આ શરીર ચરોતરમાં ઉગ્રેલું એટલે બાજરીના રોટલા મેં ખાધેલા. પણ જુવાર મારા શરીરને બહુ માફક ન આવે એટલે જેલમાં બાજરીનો રોટલો હું મારા ઓશિકા તળે સંતાડી રાખતો. પણ સવારે ઉઠીને જોઉં ત્યારે એ ન મળે અને એ તિકડમ્*. ‘તિકડમ્’ એ જેલનો શબ્દ છે. ઓચ્છવભાઈ ત્યાં પૂનામાં હતા તેણે બધા નેતાની લીલા જોઈ છે. પણ એ બધી વાત કહેવાની જરૂર નથી. પણ કહેવાનો મતલબ તો આપણને કેવી ગરજ જાગી છે તેના ઉપર આપણું વર્તન છે.

અને આ ભજનમાં તમે ગાયું ને કે ‘વહાલે નરસિંહ મહેતાને હાર હાથોહાથ આપ્યો ’રે’ તો કહે એ તો કોઈએ ભાંગ પીને લપ્પું હશે વળી એમ કાંઈ ભગવાન આવીને હાથોહાથ હાર આપતો હશે ? એ તો કોઈએ દારુ કે ગાંજો

* તિકડમ્ : ચોરી, ચાલાકીથી સરકાવી લેવું.

પીને કાવ્યમાં ઠોક્યું હશે. આવું પણ બોલતાં મેં કાનોકાન સાંભળ્યાં છે. ત્યારે તેનો મારી પાસે જવાબ છે કે તમે પણ યાહોમ કરીને ભક્તિમાર્ગમાં ઝંપલાવી તો જુઓ. જીવી જુઓ, નરસિંહ મહેતાની જેમ. એવી દશામાં, એવી સ્થિતિમાં તો આવો પછી અનુભવી જુઓ કે એ વાત શક્ય છે કે નહિ. હું પણ તમારા જેવો ભણેલો ગણેલો માણસ, સાહેબ ! ફર્સ્ટ ક્લાસ વિદ્યાર્થી ને મારી બુદ્ધિ પણ આવી તર્કવિતર્ક અને શંકા, કુશંકા કરનારી. અને આ દેશ સેવા પણ મેં વીસ વર્ષ કરી અને તે પણ ભાવનાને તેજસ્વિત કરવા, ભાવના પ્રખર થાય, જીવતી જાગતી થાય. અને ભાવના અખંડપણે પ્રગટે એ માટે.

ભાવના જ્યારે અખંડપણે પ્રગટે ત્યારે આપણી પ્રકૃતિનું રૂપાંતર થાય છે. એમ મેં જાતે નરસિંહ મહેતાની જેમ અનુભવેલું છે. પણ મને કોઈ માનતું નથી છતાં હું બધાને પ્રેમ કરું છું. પણ આજે સોએ સો ટકાની મને ખબર છે કે તે પ્રમાણે મને કોઈ પ્રેમથી માનતું નથી. ત્યારે આ સમાજની વાત કરતો હતો. હું સમાજ બોલું છું એ તો પ્રચલિત રૂઢિગત શબ્દ છે. બાકી ‘સમાજ’ તો હું મારા ભગવાનને કહું છું. હું જે કાંઈ કરું છું તે મારા પ્રભુને માટે કરું છું. ત્યારે આ સમાજમાં ‘ધર્મ’ તો મર્દાનગી પ્રગટે તો જ આવે. પણ આજે તો આપણે બધા સ્વાર્થમાં રૂબેલાં છીએ. આપણે જે કાંઈ કરીએ છીએ, જે કાંઈ સંસારમાં ચાલ્યા કરે છે, તે સ્વાર્થના જ પટમાં ચાલ્યા કરે છે. પણ જેના વડે આપણે સ્પર્શ, રસ, ગંધ, સ્વાદ અનુભવી શકીએ છીએ. એ શું છે ? એને જાણવાને, ખોળવાને યાહોમ કરીને ઝંપલાવવાની આપણને ગરજ જાગી નથી. કહેવત છે

કે ‘ગરજવાનને અક્કલ નહિ’ જ્યારે એવી ગરજ પ્રગટે છે સાહેબ ! ત્યારે આ પ્રકૃતિ ગૌણ બની જાય છે.

સંસાર વહેવારમાં તો જોઈએ તેવા દાખલા આપણને મળશે. પણ આપણાથી તો સંસારમાં પણ નથી બની શકતું અને આ આધ્યાત્મિક ક્ષેત્રમાં પણ નહિ. પણ આપણને ભગવાનનો એક બહુ મોટો સહારો છે. મહાત્મા ગાંધીજીના જીવનમાં તો જ્યાં ને ત્યાં કોયડા હતા. એમના જીવનને કોઈ સમજ્યા જ નથી. એના ક્ષેત્રમાં કામ કરનારા પણ નહિ. હજારોએ ત્યાગ કર્યા. ભારે સાહસ કર્યા. પણ એમને સમજ્યા નથી. ગાંધીજીને કેટલાયે કોયડા હતા. વિદ્યાર્થીઓના કોયડા, શિક્ષણના કોયડા, શિક્ષકોના કોયડા. જુવાન વિદ્યાર્થી અને વિદ્યાર્થીનીઓના કોયડા. મોટા મોટા મૌલિક વિચારકો હતા તેના પણ માંહે માંહેના કોયડા, અનેક સંસ્થાઓના પણ કોયડા, એ સંસ્થા ચલાવનારાઓના પણ કોયડા, ગાંધીજી જ્યાં ઉતરે ત્યાંના પણ કોયડા, જવાહરલાલ અને મોતીલાલના પણ કોયડા, તેની છોકરીઓના પણ કોયડા. આવા કેટલાંયે કોયડા હતા. તે છતાં ભગવાનને લીધે એ જીવી શકતા અને હળવા રહી શકતા. એમનો વિનોદ અને હાસ્ય પણ કોઈ ઓર પ્રકારનાં હતાં. ગાંધીજી કહેતા હતા કે, ‘મેં નાના મોટા અનેક કર્મો કર્યા છે તે મારા ભગવાનને લીધે.’ આ એમના પોતાના શબ્દો કહું છું.

ત્યારે આ સમાજ બ્રહ્મ સ્વરૂપ છે. અમારા શાસ્ત્રો પણ એમ કહે છે. અમારી ‘ગીતામાતા’ પણ એમ જ કહે છે કે બધું જ બ્રહ્મ છે. આપણે તો આપણા કુટુંબના પાંચ પચીસ વ્યક્તિઓ

માટે કામ કરીએ છીએ પણ સમાજ કાંઈ આટલા પાંચ પચીસના કુંડાળામાં જ નથી. પણ તમે સમાજને વિસ્તારથી સમજો, એને માટે જીવો. તો તમે હળવાશ અનુભવશો. તમે તમારા કુટુંબને જોઈએ તે કરતાં પણ વધારે કમાઓ છો. પણ શાસ્ત્ર કહે છે કે તમે એકલા ન ખાઓ. જે વધારે રાખે છે તેને માટે ‘ચોર’ શબ્દ કહ્યો છે. જે એકલો ખાય છે, જે સંગ્રહ કરે છે તે ‘ચોર’ કહેવાય છે આ ‘ચોર’ શબ્દ મારો નથી પણ શાસ્ત્ર એમ કહે છે. ‘ગીતામાતા’ પણ કહે છે.

અમારી સંસ્કૃતિ તો કહે છે અમે એકલા નહિ પણ બધા સાથે મળીને એકબીજાનું પોષણ કરીએ. એકબીજાનું રક્ષણ કરીએ. એકલા નહિ પણ બધા સાથે મળીને ભોગવીએ. બધા સાથે મળીને શક્તિવાળા થઈએ ને માંહે માંહેના ભેદ ટાળીએ.

પણ આજે તો આ પોથીમાંના રીંગણા જેવી વાત છે. તેથી હું તો કહું છું કે સંસાર ભોગવવા મળ્યો છે પણ તમે બધા એકલા ન ભોગવશો નહીંતર મરી જઈશું આપણે. આ કાંઈ બીક બતાવવા નથી કહેતો પણ છાપા દ્વારા વાંચો અને જુવો કે જે કચડાયેલો વર્ગ છે તે જાગે છે અત્યારે. માટે આજના કાળમાં તો બીજાને માટે જીવો. સાચું કહું છું બીજાને માટે જીવો તો જુઓ ! તમને પોતાને આપમેળે જ બધી સમજ પડશે. તમે મને કહેશો, ‘મોટા, તમે તો રાજકીય માણસ છો.’ તો તમારે જે કહેવું હોય તે કહેજો. જે લેબલ લગાડવું હોય તે લગાડજો પણ હું ધર્મનો માણસ છું માટે કહું છું. આ ધર્મ તો મર્દ માણસ માટે છે કે

‘પરથમ પહેલાં મસ્તક મૂકી વરતી લેવું નામ જોને’
‘હરિનો મારગ છે શૂરાનો નહિ કાયરનું કામ જોને’
એટલે ધર્મ નામર્દ માટે નથી.

આ સમાજ આવો છે તે આપણે લીધે છે. આપણે નામર્દ છીએ એટલે. વળી તમે કહેશો, ‘પણ મોટા, આ જ્યાં ને ત્યાં લાંચ.’ અરે તે પણ આપણે લીધે છે. ‘તમે લાંચ આપો છો શા માટે ? તો કહેશો, શું કરીએ મોટા ? અમલદારો બહુ હેરાન કરે છે. સવારથી સાંજ સુધી બેસાડી રાખે ને ધક્કા ખવડાવ્યા કરે તો નોકરી ધંધામાં કેમ કરીને ધ્યાન અપાય. પૈસા આપી દઈએ તો છૂટાય.’

ત્યારે આ બધું આપણે નામર્દ છીએ એટલે જ છે. ત્યારે એવા અન્યાયની સામે આ સમાજને બેઠો કરવા, જાગૃત કરવા હું તો મથું છું. મારા એકલાથી એ બનશે કે નહિ એ હું નથી જાણતો. હું તો તલના લાખમાં ભાગ જેટલું પણ કામ નથી કરતો પણ મારાથી જેટલું બને છે તેટલું કરું છું.

પણ સ્વાર્થ ન જાગે ત્યાં સુધી તો આ સંસારમાં કાંઈ પણ થઈ શકવાનું નથી. સહન કરવાનું તો આ સંસારમાં રહેલું જ છે. ત્રાસ, તાપ, ફીકર, ચિંતા, કલેશ વગેરે આપણે સહન કરવાં જ પડે છે.

એટલે લોકોને સંસારમાં શાંતિ મળે એટલા માટે જ મેં આ મૌન ઓરડાઓ બનાવ્યા છે. તેમાં જે મૌનમાં બેસશે તેઓના સંસ્કારો જરૂર કેળવાશે, પણ કાયરથી, નામર્દથી ધર્મ નહિ પળાય.

બીજી એક વાત એ કે મેં જ્યારે કોલેજ છોડી ત્યારે જે જે દેશોએ સ્વાતંત્ર્ય મેળવ્યાં છે એ બધા દેશોના ઇતિહાસ મેં

વાંચ્યા છે. બીજા દેશોમાં પણ નામદર્દો હતા. બીજા દેશોમાં પણ એવા અમલદારો ત્રાસ રૂપ હતા. તે પ્રજાએ એમને પકડી પકડીને જાનથી મારી નાખ્યા હતા. તેમ આપણા દેશમાં પણ થશે. Anarchy (અંધાધૂંધી) થશે અને ત્યારે આપણા પણ એ જ હાલ થશે. જાનમાલની કે પૈસાની પણ સલામતી નહિ રહે સાહેબ !

ભગવાનની વાત તો દૂર રહી, પરંતુ કોઈને એ માટેની ભૂખ પણ નથી, લગની કે તત્પરતા પણ નથી જાગી. અત્યારે એના તો સંસ્કાર પણ નથી. તો આ સમાજ તો છે પણ આપણે સમાજને માટે જીવતા નથી. ‘આ મારું ઘર, આ મારા બાપના પૈસા’ એ બધું નહિ ચાલશે. આ કાળમાં બુદ્ધિથી વિચારશો તો મારી દલીલ તમારે ગળે ઉતરશે. આ કલમનો ગોદો તો તમે જાણો છો કે કલમના ગોદે સરકાર બધુંયે આંચકી લે છે. પણ પરમાર્થ માટે દસ હજાર આપવાના થાય તોયે માંડ એક હજાર આપીએ છીએ. હું કહું છું કે પૈસા તો આંખના પલકારામાં જતા રહેશે. એને પરમાર્થમાં વાપરો.

હું તો ધર્મને માટે પ્રયત્ન કરું છું. મહંતો. સાધુ મહાત્મા પૂજા ને પારાયણો કરે પણ એકલા પારાયણથી કશું નહિ વળે. આ ચિન્મયાનંદજીએ અહીં સુરતમાં ગીતા જ્ઞાનયજ્ઞ રચ્યો ત્યારે મને પ્રમુખ બનાવ્યો હતો ત્યારે પણ મેં કહ્યું હતું કે આ ગીતા પારાયણ માટે નથી. પારાયણથી મોક્ષ નહિ મળે. એ તો અનુભવવા માટે ને પ્રત્યક્ષ આચરવા માટે છે. જેમ આપણે ઘર બાંધવું હોય તો Architect (આર્કિટેક્ટ) ઘરનો નકશો તૈયાર કરે અને તે નકશા મુજબ બાંધીએ તો ઘર બને, તેમ

ગીતા એ તો એક નકશો છે. એ પ્રત્યક્ષ આચરણમાં મૂક્યા વિના કાંઈ કશું થાય નહિ. તો કોઈ કહેશે કે, ‘હું તો રોજ પારાયણ કરું છું.’ અરે લાખ પારાયણ કરને પણ અમલમાં મૂક્યા વિના તારો કે તારા બાપનોય શુકરવાર વળવાનો નથી.

મારામાં શક્તિ હતી પણ ધ્યેય જુદા પ્રકારનું. આપણને જ્યારે મુશ્કેલીઓ, કોયડાઓ, ગૂંચો, અથડામણો, સંઘર્ષો, અશાંતિ વગેરે જાગે ત્યારે ભગવાનનું આખોય વખત સ્મરણ થવું જોઈએ. જેમ માંદા પડીએ ત્યારે ઈજેક્શનની જરૂર પડે, તેમ મનને શાંતિ મળે એ માટે ઈજેક્શન છે — ભગવાનનું સ્મરણ. તમે કહેશો કે, ‘મોટા, તમે તો અહિ ખુરશીમાં બેઠા બેઠા ગપ્પાં હાંકો છો.’ તો કહું છું કે મહાત્મા ગાંધીનું જીવન જુઓ. છેવટ સુધી એમની માળા તો સાથે ને સાથે હતી. છેવટ સુધી ભગવાનનું સ્મરણ એમનું ચાલુ હતું. ભગવાનના નામનો એમને આશરો હતો. ભગવાનના સ્મરણથી સંસારની વિટંબણાઓનો ભાર આપણને લાગતો નથી. આપણને જીવનમાં અન્યાય થાય, અથડામણ આવે, સંઘર્ષો આવે, દુઃખ તો પારાવાર આવે તમે એમાં પણ ભગવાનનું સ્મરણ કરો, પ્રાર્થના કરો. જ્યારે જ્યારે મન અશાંત થાય ત્યારે ભજન ગાવ, સત્સંગ કરો, સદ્સોબત કરો, સત્કર્મ કરો. સત્કર્મ કરવાથી પણ શાંતિ મળે. ભગવાનના સ્મરણથી, ભજન કિર્તનથી, સદ્સોબતથી, સત્સંગથી, સદ્વાંચનથી, સત્કર્મથી આ સંસારમાં પણ શાંતિ મળશે.

॥ હરિ:ૐ ॥

સ્વજનોને સંબોધન - ૭

હરિ:ૐ આશ્રમ, સુરત, તા.૨૧-૫-૧૯૬૮, મંગળવાર

આપણામાં ચેતનાના સંસ્કાર બહુ ઓછા છે. નામસ્મરણ કરવા માટે પણ એક ભૂમિકા હોવી જોઈએ. અત્યારે આપણી ભૂમિકા કામકોધાદિવાળી છે. ત્યારે એવી ભૂમિકા સુધારવા માટે રાગદ્વેષ છોડવા જોઈએ પણ એ છોડવા બહુ દુર્લભ છે. જ્યાં સુધી આપણા દોષ આપણને ડંખતા નથી. રાગદ્વેષ, કામ, ક્રોધ, આદિ આપણા શત્રુ છે એવું જીવતું ભાન જ્યાં સુધી આપણને જાગતું નથી ત્યાં સુધી રાગદ્વેષને દૂર કરવાની પ્રવૃત્તિમાં આપણે રોકાઈ શકતા નથી, કારણ કે સ્વાર્થમાં જ આપણે રચ્યાં પચ્યાં છીએ. મારું કુટુંબ, મારું ઘર, મારા છૈયાં છોકરાં બસ એના વિશે જ આપણે વિચારીએ છીએ અને એ માટે ઘણું કરીએ છીએ પણ એની સાથે સાથે પરમાર્થ પણ બહુ જરૂરી છે. આપણા શાસ્ત્રકારોએ બહુ અનુભવથી કહ્યું છે કે તમે પરમાર્થ માટે પણ આપો. કંઈ નહિ તો એક દશાંશ પણ દાનમાં વાપરો. પણ આજે તો દાન પણ એક વહેવાર બની ગયો છે. ફલાણાએ આટલા આપ્યાં એટલે હું પણ એટલા જ આપીશ એથી વધારે નહિ. એટલે આ તો એક વહેવાર થઈ ગયો. ત્યારે એમ નહિ પણ સમજીને આપવું જોઈએ આપણે આ સમાજમાં રહીએ છીએ એટલે સમાજ માટે પણ આપણે કરવું જોઈએ. ગરીબોને મદદ કરવી જોઈએ. સમાજમાં આપણે એકબીજા સાથે સંકળાયેલા છીએ. જેમ આપણા કુટુંબમાં કોઈ ગરીબ હોય તો તેને મદદ કરવાનું આપણને ભાન જાગે છે. તેવી રીતે નીચલા

સ્વજનોને સંબોધન ■ ૫૩

થરના લોકો પ્રત્યે પણ સહાનુભૂતિ રાખવી જોઈએ જો નહિ રાખી શકીએ તો એક સમય એવો આવશે કે એ બળવો પોકારશે.

ફાંસમાં એવો સમય આવ્યો હતો કે ત્યાંના ગરીબ ખેડૂતને ખાવાના પણ સાંસાં પડવા લાગ્યા હતા. અને એમણે જ્યારે ત્યાંના અમીર ઉમરાવો પાસે જઈને કહ્યું કે, ‘અમો ભૂખે મરીએ છીએ, અમો શું ખાઈએ?’ ત્યારે એ અમીર ઉમરાવોએ જવાબ આપ્યો કે, ‘સાલાઓ તમે ઘાસ ખાઓ.’ પણ પછી જ્યારે બળવો થયો ત્યારે એ જ લોકોએ અમીર ઉમરાવોના મોંમાં ઘાસનાં ડૂંચા ભરી ભરીને તેઓને મારી નાખ્યા હતા.

આપણાં સમાજમાં હું તો ઘણે ઠેકાણે ફર્યો છું. ગાઢ જંગલમાં પણ ગયો છું. એવા જંગલમાં પણ રામ અને હનુમાનનાં ચિત્રો પથ્થરોમાં કોતર્યાં છે - એવી ભાવના છે. ઈંગ્લેન્ડમાં પણ મજૂરનું જ રાજ છે. પણ આપણા દેશમાં ગરીબ પ્રત્યે સમતા સહાનુભૂતિ જાગી નથી. તો આપણે એના માઠા ફળ ભોગવવા પડશે.

આઘાત અને પ્રત્યાઘાત. જગતમાં Action અને Reactionનો નિયમ છે. આફ્રિકા દેશમાં અને આપણા દેશમાં પણ જે જુલમ થયો છે તે નાશ નહિ પામે. ભલે અંગ્રેજો એમ સમજતાં હોય પણ એનું રાજ, એની સત્તા જ્યારે પડશે ત્યારે સમાજની બહુ બૂરી વલે થશે. ત્યારે સ્વાર્થ એકલો, એ મુખ્ય વાત નથી. પરમાર્થ પણ જરૂરી છે. આપણે સમાજમાં એકબીજા સાથે સંકળાયેલા છીએ. સ્વાર્થના કેવા હાલ થાય છે, એ

સ્વજનોને સંબોધન ■ ૫૪

આપણા શાસ્ત્રકારોએ ઘણા પ્રકારે સમજાવ્યું છે. સ્વાર્થ સાથે પરમાર્થ પણ કરવો જોઈએ. તે પણ સમજીને, દેખાદેખીથી નહિ. પણ એ આપણો ધર્મ છે એમ સમજીને કરીએ. જેમ આપણે પાણી પીએ છીએ પોતાને માટે, એ આપણો ધર્મ છે એવી રીતે આપણે સમાજને શક્ય તેટલી મદદ કરવી તે પણ આપણો ધર્મ છે.

એક તરફ આપણે સ્વાર્થ ઓછો કરતા જઈએ અને બીજી તરફ સત્કર્મ, સદ્વાચન, સત્સંગ વગેરે વધારતા જઈએ તો એ ફળે છે. ચિત્રનો ઉઠાવ એની પીઠ ભૂમિકા (Background) પરથી થાય છે. તેવી રીતે, રાગ, દ્વેષ, કામ, ક્રોધ વગેરે હટ્યા વિના જીવનનો ઉઠાવ નહિ થાય. માત્ર આપણે કથા સાંભળવા જઈએ, મંદિરે જઈએ, પૂજાપાઠ કરીએ તેથી કંઈ નહિ વળે. સાથે સાથે આપણે સ્મરણ-મનન કરીએ તે વધારે સારું. સ્મરણમાં બહુ શક્તિ છે. સ્મરણથી રાગદ્વેષ મોળા પડશે અને ધર્મનું પાલન થશે. ત્યાગ વધારીએ ને સ્વાર્થ ઘટાડીએ એનું નામ ધર્મ.

ધર્મવાળું જીવન તેજસ્વી હોય છે. પણ એ જીવન માટેની ભૂખ જાગે નહિ ત્યાં સુધી કાંઈ કશું વળે નહિ. એના માટે રાગદ્વેષ વગેરે ઓછા થવાં જોઈએ. એ ઓછાં થાય તો કાંઈ થાય.

રાગદ્વેષ મોળા પડી જાય તે પછી ગમે તેટલાં વિઘ્નો આવે, ગમે તેવા સંજોગો આવે છતાં મનની શાંતિ અખંડ રહે છે. એની મજા કંઈ ઓર છે. વધુ તો શું કહું. મનુષ્યજીવન વિષે વિચારવાની તમારી સદ્બુદ્ધિ જાગે એ જ પ્રાર્થના.

પ્રવચન ન રાખું તો મિત્રો વગેર કોઈ આવે નહિ. આવે તો તો કાંઈ વાત કરું, પણ એમને એમનાં ભૈરી છોકરાં પર જેટલો રાગ છે, પૈસાનો જેટલો મોહ છે, તેટલો મારા પર નથી. મારા પરત્વે તમારો રાગ જેટલો પ્રેમથી હશે તેના કરતા વિશેષ તો તમારી ગરજ માટે હશે. મારે તો મારો ભગવાન મને મદદ કરી રહ્યો છે એ અનુભવ થાય છે. પ્રયોગથી વાત સાચી સમજાય છે. કોઈ ઓચિંતું મળી જાય તો કેટલો આનંદ થાય. મને સમાજની સેવા કરવાનો અભરખો નથી પણ એ નિમિત્તે આ તો પણ જ સૂચવેલા પ્રયોગ થઈ રહ્યા છે. તે એટલા જ માટે કે કોઈ આપણું વહાલું છુપાઈ ગયું હોય તો ઘરમાં કોઈ એકાદ ને ખબર હોય તેવી રીતે મને ખબર છે એની કૃપાથી. બીજાને ખબર નથી.

તો આવા ધર્મથી જ એ પ્રયોગો થઈ શકે. પણ એવો ધર્મ તો મદાનગી માગી લે છે. એ ધર્મ કંઈ કાયરથી નહિ પળાય. એવા ધર્મ માટે ગુણ અને ભાવના પ્રગટે એવા પ્રયત્નો એની કૃપાથી જ થાય છે. ત્યારે એવી ઘેલછા કહો તો ઘેલછા, મને પોતાને છે.

ત્યારે આ ભાઈ મિ. રોબીન (Mr. Robin) પરદેશથી બધું જ છોડીને અહિ ઓચિંતા જ આવી ચડ્યા છે. મેં તો કોઈ જાહેરાત પણ આપી નથી. એમની મેળે જ એ અહિ આવી ચડ્યા છે. એમની પાસે પૈસા થોડા જ હતા. આગબોટથી આવવા માટે તો બહુ પૈસા જોઈએ. એટલે તેઓ By road યુરોપના બધા રસ્તા વટાવતા વટાવતા અને રેલ્વેમાં 3rd class માં મુસાફરી કરતા આવ્યા છે. ધર્મશાળામાં સૂઈ રહેતા અને

પાંઉનો ટૂકડો કે જે કાંઈ મળે તે ખાઈને, એમ તપ કરતા કરતા via અફઘાનિસ્તાન થઈને પાકિસ્તાનથી અહીં આવ્યા છે. રસ્તામાં કોઈ મૌની બાબા એમને મળી ગયા એમણે એમને અહિ મોકલી આપ્યા. તેઓને એવી ખબર પડેલી કે ગુજરાતમાં એક એવું સ્થળ છે જ્યાં એ કોઈને કહેતાં નથી કે અમુક જ ધર્મ પાળવો. અહિ તો પ્રમાણિકતા, નિખાલસતા અને જુગુપ્સા તેમ જ ભગવાન પરત્વેની જ ભક્તિ, સંપૂર્ણ આર્દ્રતા અને આરપાર દેખાઈ શકે એવી નિખાલસ ભાવના અને સંપૂર્ણ ખુલ્લાપણું, એમાં ભેદ ન જોઈએ. તમે કહેશો કે, ‘મોટા! તમે પણ શું ઠોક્યા કરો છો.’ ભેદ ન રાખીએ તો અમારો ધંધો-વહેવાર કેમ ચાલે ? બધું કાંઈ ખુલ્લું ન કરી દેવાય. થોડું તો ઘુપાવવું જ પડે.’

આ બધું ચાલે છે ‘ભેદ’ ઉપર અને ભગવાનને જોઈએ છે અભેદ અને આપણે ભેદ રાખીએ તો ભગવાનને વહાલા ન લાગીએ.

આ ભાઈને મૌનમાં નવ અઠવાડિયાં થયાં તોય મને કહે, હજી બરોબર નથી લાગતું, હું તો વધારે બેસીશ. એમણે ૩૦૦ રૂપિયા તો જમા કરાવ્યા છે. પણ એમને પૈસાની મુસીબત છે. મેં કહ્યું કે, ‘ભાઈ! તું ચિંતા ન કરીશ હું તારે માટે પૈસા માંગી લઈશ. ભગવાનની દયાથી બધુંય થઈ રહેશે. મારે પણ ગરીબાઈ પુષ્કળ હતી. અમારી સ્થિતિ ખૂબ ગરીબ. હું અભય કેળવવા જંગલમાં એકલો ચાલ્યો જતો. ૧૫ માઈલના વિસ્તારમાં ચાલ્યો જાઉં. જ્યાં કોઈ વસ્તી પણ નહિ. ભૂખ લાગે ત્યારે ‘જય ગંગા મૈયા’ કરીને પાણી પીઉં. પણ ભગવાનની કૃપાથી તો ત્યાં પણ

ખાવાનું મળી રહેતું. અહીં આજે પણ તમે બધાં મારી સંભાળ લો છો. હું કોઈનીયે સાથે પરિચય કેળવવા ગયો નથી. સાવ અજાણ્યો હતો. આશ્રમ કાઢ્યો ત્યારે મારી પાસે પૈસા પણ નહિ. એકવાર ત્રિચીનાપલ્લી મોટરમાં જતો હતો ત્યારે અહિ ભીખુકાકાએ મને કહ્યું કે, ‘મોટા, સુરતમાં અહિ આશ્રમ કરો તો સારું.’ અને એમ કરતાં આશ્રમની શરૂઆત થઈ. આશ્રમ માટે ઝીણાભાઈએ અને ભીખુકાકાએ તો ટાંટિયાની કઢી કરી છે. તમે બધાં ભલે જુદા હો પણ બધાં ભગવાનના જ હાથ છો. તમે બધાં આશ્રમનું કામ કરો છો તેનો બદલો તો તમને મારો ભગવાન જ આપશે. આવા કાળમાં એકી સાથે ૧૦ કે ૧૫ કે ૨૫ હજાર રૂપિયા આપનારા પણ મળે છે. અને તેમાં હું ભગવાનનો હાથ જોઉં છું. મુનિમ લાખોનો વેપાર કરે પણ ભાર તો બધો શેઠ પર જ. નફો કે ખોટ બધું શેઠને માથે. એવી રીતે મારો ભગવાન બધો ભાર વહન કરે છે. મારો ભગવાન સૌને બદલો આપ્યા વગર રહેતો નથી. એની ખાતરી પણ થઈ શકે તેમ છે કે આ માણસ જીવતો જાગતો તમારી વચ્ચે બેઠો છે. તે તમે અનુભવ તો કરો. તમને બૈરાં છોકરાં સાથે રાગ, મોહ છે તો મને એકલાંને શા માટે બાકી રાખો છો. મારી સાથે પણ રાગ કરો, મોહ કરો. પણ તમે તો કહેશો, ‘મોટા, અમારાથી એ ના બને.’ કાંઈ નહિ, પણ મારું કામ તો ચાહવાનું છે. તમે ચાહો કે ન ચાહો એ સામે મારે અપેક્ષા નથી. પણ તમે પ્રયોગ તો કરો. ધનદોલત, આબરુ, પ્રતિષ્ઠા, સંસાર વહેવાર એ તો ભગવાનની કૃપા છે, દયા છે. એક માણસે તો ગામમાં પ્રવચન કર્યું કે, ‘આવા લોકો તો સ્વયં સિદ્ધ હોય છે. બધું એકલા હાથે

કરી શકે.’ લો ! અલ્યાભાઈ ! પણ એ ફળીભૂત તો ભગવાન દ્વારા જ થાય છે. માણસ મોટો નથી. માણસ દ્વારા આપણે ભગવાનને મોટો સમજવાનો છે. તમે બૈરાં છોકરાં સાથે ભલે પ્રેમથી મસ્તીથી જીવો. ધનદોલત પણ કમાજો એની મારી ના નથી. પણ ભગવાનનું કામ વિસરશો નહિ. તમે કમાઓ છો તે તમારી બુદ્ધિથી, પણ બુદ્ધિ તો બહુ સૂક્ષ્મ છે. આ શરીર પીંખી નાખો પણ બુદ્ધિ કાંઈ એમ હાથ નહિ આવે. ત્યારે એ બુદ્ધિ કાંઈ તમારી નથી એ તો મારા ભગવાનની છે. તમે જે કાંઈ કમાઓ છો એમાં એનો પણ ભાગ છે. એનો ભાગ નહિ રાખો તો આપણે ચોર કહેવાઈશું. આ હું નથી કહેતો પણ ગીતામાતા કહે છે. અને ગીતા એ તો અનુભવનું શાસ્ત્ર છે. એટલે મારી તમને પ્રાર્થના છે, વિનંતી છે અને સલાહ પણ છે. એક મિત્ર તરીકે, સ્વજન તરીકે તમારી કમાણીમાંથી ભગવાનનો તમે ભાગ રાખો. નહિ તો આપણે ચોર ઠરીશું. ભગવાનનું આપેલું એલકેલપણે, યદ્વાતદ્વાપણે, સ્વચ્છંદપણે મોજશોખમાં વાપરીએ તો એ નહિ પચે. કાચો પારો પચે પણ એ નહિ પચે. એટલે બધું કરકસરથી વાપરવું જોઈએ. તમે કહેશો કે મોટા, ‘તમે તો ગરીબ હતા એટલે તમને તો એ પ્રમાણેની ટેવ પડી ગઈ છે.’ પણ એવું નથી ઉલટું એમ હોય તો તો ગરીબાઈમાં ખાસ કશું જોયેલું ન હોય અને એકદમ મળે તો તો બરોબર ઝાપટે. અમે તો ઘણી કરકસરથી રહીએ છીએ. બીજીવાર ન મળે તો કઠોળથી ચલાવીએ. એવી સમજણથી જીવીએ છીએ.

આપણે બધાં પ્રારબ્ધને કારણે નિમિત્ત રૂપે મળ્યાં છીએ અને તમને એમ સાચું લાગતું હોય કે ‘મોટા’ આપણા કામમાં

ને મુસીબતોમાં મદદ કરે છે, તો એમના કામમાં મદદ કરો ને બને તો મારામાં રાગ રાખો. એકલો રાગ મોહ રાખશો તો પણ તમને પ્રયોગ તરીકે અનુભવ થશે. મારી સાથેના સંબંધથી આ સંસારની અથડામણોમાં હળવાશ અને તાજગી મળશે એ રીતે નિશ્ચિંતતા રાખજો. જેમ ગજવામાં પૈસા હોય ને નિશ્ચિંતતા રહે તેમ મારી સાથે સંબંધ રાખીને નિશ્ચિંત રહેજો. સદ્વાંચન, સદ્વાર્તાલાપ, સદ્સોબત, સદ્કાર્ય, ભજન, પ્રાર્થના જેમ બને તેમ વધારે કરો. પણ આપણે ભગવાનની કૃપાથી મળ્યાં છીએ તો મારી ચાહના તમારા ખપમાં આવવાની છે. તમારા બધાંની વચ્ચે આવીને પડ્યો છું તો મારી સાથે લાગણી રાખો. તમારી લાગણી અને મોહ તમને ખપમાં આવશે. નિમિત્તના એ પુલ ઉપરથી હું તમારામાં પ્રવેશી શકું એટલા માટે કહું છું. કારણ કે મને તો જીવતો જાગતો ચેતનાત્મક વિશ્વાસ છે. આ વૈરાગી પરત્વેનો રાગ એ તો જીવનનું કલ્યાણ કરનારો છે. આપણે જીવદશામાં રાગ, મોહ, લોભ તો કરી શકીએ ને ? તો કમ સે કમ મારી સાથે એ તો કરો.

મારે તમને સાચી વાત કહેવી જોઈએ. આ સંસાર વહેવારમાં આપણને કોઈ સાથે ઘણો મીઠો સંબંધ હોય તો ત્યાંથી પાંચેક હજાર રૂપિયા લઈ આવીએ ખરા. તેવી રીતે આ ભગવાનના માણસ પાસે જઈએ તો આપણે ઘણું લઈ આવીએ છીએ. એના બે શબ્દોથી પણ આપણને ઘણી હળવાશ અને આશ્વાસન મળે છે. ઘોર અંધકારમાં પણ પ્રકાશ પાથરે છે. પણ આપણે તો એકદમ હિમાલય જેવા છીએ જરા પણ ચસીએ નહિ તેવા.

આ સંસારમાં તમે બીજું બધું માણો છો તેમ તમે આવા પુરુષોને માણી તો જુઓ. આ સંસારમાં શોક, દુઃખ, ક્લેશ, ફીકર, ચિંતા, સંતાપ, સંઘર્ષ, અથડામણ, ગૂંગળામણ વગેરે છે કે નહિ? તો કહેશો, ‘હા મોટા એ બધું તો છે.’ ત્યારે કહું છું કે સદ્સોબત, સદ્વાંચન, સદ્વાર્તાલાપ, સદ્કાર્ય વગેરે કરો. જ્યારે આપણી બુદ્ધિ ગૂંગળાઈ ગઈ હોય છે ત્યારે ભગવાનને પ્રાર્થના કરીએ તો શાંતિ મળે છે અને હળવાશ પ્રગટે છે. મુશ્કેલીમાં જ્યારે કોઈ પણ રસ્તો દેખાતો ન હોય ત્યારે ત્યાં પણ કોઈ રસ્તો દેખાવા માંડે છે. આપણે એવા એક બે નહિ પણ અનેક પ્રત્યક્ષ દાખલા અનુભવ્યાં છે. પણ આપણે પાછા ભૂલી જઈએ છીએ કારણ કે આપણી આસપાસ સંસારના પડળ ફરી વળ્યાં છે.

તો અમે કહીએ છીએ કે બીજું કાંઈ નહિ તો ભગવાનના કામ કરો. એ ન થાય તો સદ્ભાગ્યથી કોઈ આવા પુરુષનો સંગ થયો હોય એવા સંગને નિભાવી જાણો. સાધુ હંમેશાં તેજસ્વી અને નિઃસ્પૃહી હોય. મારા ગુરુમહારાજે કહ્યું હતું કે, ‘તું તેજ બેજ બતાવતો નહિ. માત્ર નમ્રતા બતાવજે.’ જેમ લાકડામાં આર પાડતી વખતે શારડી જોઈએ તો જ તે ઊડે જાય તેમ કોઈક વાત ઊડે ઊતરે એટલા માટે અમારે તેજ પણ થવું પડે. આ વિજ્ઞાનની વાત છે એટલે સમજાય પણ ભગવાનની શક્તિ, આધ્યાત્મિક શક્તિ તો આપણે વિચારી શકતાં નથી. અનુભવી પુરુષોનો રાગ, મોહ પણ આપણામાં પેસવા માટે જ હોય છે. પછી તો જેને જેમ સમજવું હોય તેમ સમજે. પણ સંસાર કરતાં ભગવાન સારો તે વાત ચોક્કસ.

આ રોબીન અનેક મુસીબતો વેઠતો વેઠતો આપણાં દેશમાં આવ્યો છે. કાલે એ મને એનો problem (સમસ્યા-તકલીફ) કહેતો હતો. મેં કહ્યું કે તું અહિ બેસ. ફિકર, ચિંતા ન કર. બધુંય મળી રહેશે. પણ એની ભાવના તો જુઓ. આ અતિશયોક્તિ નથી. કાલે નંદુભાઈએ એને કહ્યું કે પાંચ વર્ષ કમાયો હોત તો સારું થાત પણ એણે કેવો સરસ જવાબ આપ્યો કે ‘હું પાંચ વર્ષ શા માટે થોભું?’ ત્યારે આ દાખલો મૂકીને કહું છું કે આ જુઓ, સંસારના માણસો તો ઘણાંયે ખોટા નીકળે પણ ભગવાન તો હાજરા હજૂર છે એ ખોટો નહિ નીકળે. તો તમે એને માટે પ્રેમ રાખો, રાગ રાખો, તો એ ખપમાં લાગશે. એને માટે ભજન, સ્મરણ, સત્સંગ, સદ્કાર્ય વગેરે કરો.

ફાંસમાં આપણા મહર્ષિ અરવિંદને અને તેમના સાહિત્યને સ્થાન છે. અમેરિકા, જર્મનીમાં પણ છે. ત્યારે મને શરમ લાગી કે આપણા દેશમાં કેમ નહિ? આપણા દેશમાં પણ એ વિકાસ પામે તો આવા જુવાનિયાઓને લાભ છે. ત્યારે વાઈસ ચાન્સેલરને પણ લખ્યું તો કે મારી પાસે ત્રણ લાખ રૂપિયા છે તે તમને આપું. ત્યારે તેઓનો જવાબ આવ્યો કે, ‘મોટા, તમે કહો છો ખરા પણ કોઈ ભણશે નહિ. બધું ઢંગધડા વગરનું છે.’ ત્યારે મેં કહ્યું કે, મને વિચાર આવ્યો એ હું નકામો તો નહિ જ જવા દઉં. ત્યારે એમણે કહ્યું કે મોટા, આપણા દેશમાં કેટલાક યુનંદા અધિકૃત માણસો છે. એમને આપણે જવા આવવાનું ભાડું આપીએ અને એમના સુરત, વડોદરા વગેરે સ્થળોએ શ્રીઅરવિંદ વિશે પ્રવચનો રાખીએ.

અને એ પ્રવચનોના પુસ્તકો બનશે. એ બધું 'શ્રીઅરવિંદ તત્ત્વજ્ઞાન માળા' હેઠળ થશે.

શ્રીઅરવિંદ તો આપણા દેશના મહાન પુરુષ. પણ એના વિશે તો કાંઈ ખબર કે કલ્પના જ ન હોય તો કદર તો ક્યાંથી થાય ? અને કદર નહિ તો ભક્તિ તો થાય જ ક્યાંથી ? આપણી સંસ્કૃતિ સંતપરંપરાની બનેલી છે ને આજપર્યંત જળવાયેલી છે અને ભવિષ્યમાં પણ જળવાયેલી રહેશે.

॥ હરિ:ૐ ॥

સંબોધન - ૮

સંસ્કાર હોલ, સહકારનિવાસ, તા.૨-૭-૧૯૬૮, સોમવાર તારદેવ, મુંબઈ.

પ્રમુખ સાહેબ, વિદ્યાર્થી ભાઈબહેનો, સન્નારીઓ અને સદ્ગૃહસ્થો.

આપ સૌને મળતાં આજે આનંદ થાય છે. કારણ ઘણા વર્ષો શિક્ષકનું કામ કર્યું છે. હરિજન સેવક સંઘમાં વિદ્યાર્થીઓને બાળમંદિરથી લઈને ઉચ્ચ શિક્ષણની તાલીમ આપી છે. અને ગુજરાત વિદ્યાપીઠમાંથી નીકળીને પણ શિક્ષણકાર્ય જ કર્યું. તે વખતે કેળવણીમાં, શિક્ષણમાં અક્ષરજ્ઞાન માત્ર ન હતું પણ તે ઉપરાંત જીવનમાં ગુણ અને ભાવના પ્રગટ એવા અનુભવો વાળી તાલીમ પણ ખરી. એટલે ભૂગોળ, ઇતિહાસ ભણાવવાની સાથે સાથે બાળકોને જંગલોમાં, નદીઓમાં પણ લઈ જતાં. જંગલોમાં ઝાડો પર ચઢવું, વસવાટ કરવો. બાળકમાં સાહસ, હિંમત, મર્દાનગી જેવા ગુણો કેળવવા તે પણ વગર પૈસે. આપણને નવાઈ લાગે પણ નવસારીમાં દુધીયા તળાવમાં ચોમાસામાં એટલું બધું પાણી, તે જોઈને મને થયું કે કોઈ નૌકા વિહાર પણ કરતું નથી. કોઈને તો વિચાર ન થયો પણ મને આવ્યો એટલે તે અમલમાં મૂક્યો. પણ આપણી પાસે પૈસા બૈસા તો મળે નહિ. પણ થોડા ઘાસલેટના ડબ્બા લગભગ સોળેક જેટલા ભેગા કર્યા. પછી થોડા વાંસડા મેળવ્યા અને એને લોઢાના તારથી બાંધીને એ ઉપર પાતળું પતરું પણ લગાવ્યું. અને પછી નૌકા વિહાર પણ કરતા. આવી રીતે કેળવણીમાં માત્ર અક્ષરજ્ઞાન નહિ પણ પૂર્ણ જ્ઞાન આપતા.

આજે જુઓ તો આપણે દેશમાં જ નહિ પણ દુનિયાભરના દેશમાં સ્વચ્છંદતા પ્રસરી છે. આપણામાં સાહસ, ધૈર્ય, અભય, મદદનગી કેળવાવા જોઈએ. એને માટે ગુજરાતના બધા વાઈસ ચાન્સેલરોને એકઠા કર્યા અને એમને સમજાવ્યું તો કહે, ‘બહુ ઉત્તમ વિચાર છે.’ લગભગ દસ બાર મુદ્દાઓની યોજનાઓ છે.

અને એ બધા હેતુઓ માટે અનેક યોજનાઓ વિચારી છે. ગુજરાતની પાંચેય વિદ્યાપીઠમાંથી બધાએ ભેગા થઈને વિચાર કરીને નિર્ણય કર્યો. તો કહે પૈસાની મદદ તો અપાય એમ નથી પણ વિચાર ઉત્તમ છે. સમગ્ર ગુજરાતના વિદ્યાર્થી આલમને સ્પર્શે એવી યોજના છે. આપણા દિલમાં એક ઉત્કટ ઈચ્છા પ્રગટવી જોઈએ. પોતાનો છોકરો બગડી જાય તો મનમાં સંતાપ થાય કે નહિ ? તો પછી જો હું ભગવાનનો માણસ હોઉં ને આ સમાજમાં બેઠેલો મારો ભગવાન આડો અવળો થાય તો એ પ્રત્યે મારાથી બેકાળજી કેમ રખાય ?

ધર્મની ભાવનાથી જ આ સમાજ બેઠો થઈ શકશે. એની મને અનુભવથી ખાત્રી થઈ છે. રાજકીય અને કેળવણી ક્ષેત્રે મેં વીસ વર્ષ કામ કર્યું છે. પણ ધર્મ આપણે જાણતા નથી. સાચો ધર્મ છે. એના બે લક્ષણો છે ‘ત્યાગ અને પરમાર્થ.’ ધર્મ પાળનારાના જીવનમાં એ જ મોખરે હોય. ભગવાનનું સ્મરણ કરીએ પણ ચોવીસે કલાક સ્વાર્થમાં જ રચ્યાં પચ્યાં રહીએ તો એ શી રીતે થાય ?

ધર્મના મૂળ તો આ વિદ્યાર્થીઓમાં પડતા સારા સંસ્કારને લીધે જ ઊંડા જાય. એ સંસ્કાર વડે જ વિદ્યાર્થીઓ આપણા

બધાથીય ઊંચી ધર્મભાવનાને આંબી જશે. વિદ્યાર્થીકાળથી જ ત્યાગ અને પરમાર્થના સંસ્કાર રેડો. પણ ભારતમાં ઘણા દુઃખ આવશે એ સિવાય સમાજ જાગ્રત ન થાય. એક સમય એવો આવશે કે દેશમાં બધે અવ્યવસ્થા અને અંધાધૂંધી પ્રવર્તશે અને પછી એક કાળ એવો પણ આવશે કે હિંદુસ્તાન સુખી થશે પણ એ બહુ લાંબા કાળે થશે. પાંચ પચીસ વર્ષમાં નહિ થાય. આપણામાં તો સ્વરાજ સાચવવા જેટલીયે લાયકાત નથી. આપણે દેશના નાગરિક ખરા પણ દેશ પ્રત્યે નાગરિકતા જેવી ભક્તિ આપણામાં જાગી નથી તેથી સમાજમાં સાહસ, ધૈર્ય, મદદનગી પણ જાગે નહિ.

બીજા દેશોમાં જુઓ. યુરોપ જુઓ, ફ્રાંસ જુઓ, જર્મની જુઓ, જાપાન જુઓ. એ બધા દેશોમાં બાળકોમાં કેવા સંસ્કારો રેડી દીધા. પહેલાં વિશ્વયુદ્ધ પહેલાં જર્મનીમાં બાળકોમાં કેવા જબરજસ્ત સંસ્કારો રેડાયા. જાપાને પણ એવી રીતે કેળવણી દ્વારા એવા સંસ્કાર દેશભક્તિના રેલાવ્યાં છે બીજા વિશ્વયુદ્ધ વખતે બધા આપમેળે તૈયાર થઈ ગયેલા.

દેશભક્તિ માટે આપણે પણ પ્રેમથી ત્યાગ કરીએ એવા સંસ્કાર હજી કેળવાયા નથી. દેશ માટે મરી પરવારીએ એવી જાગૃતિ હજી લોકોમાં આવી નથી. એ કેળવણીથી આવે. પણ એ માટે કેળવણીનું માળખું બદલી નાખવું પડશે. પણ આપણું કમનસીબ છે કે કાંતિ આવે એવું માળખું નથી. કારણ દેશનેતાઓ માંહેમાંહે લડવામાં અને કેટલાય કોયડાઓમાં પરોવાયેલાં છે. આપણો દેશ શિક્ષણ દ્વારા જ બેઠો થવાનો છે. પરંતુ તે શિક્ષણમાં રાગદ્વેષ કે પક્ષાપક્ષી હોવા ના જોઈએ.

અને તો જ જીવનનું પુષ્પ ખીલી શકશે. વિદ્યાર્થીકાળમાં સંસ્કારો રેડાય એ બહુ જરૂરી છે. વિદ્યાર્થીઓમાં સાહસ-હિંમત, ધૈર્ય વગેરે ગુણો કેળવાય તો બહુ સારું. મારી પાસે તો પૈસા નથી તે છતાં મેં ૪ લાખનું સાહસ કર્યું. હું બેસી ન રહું. બીજા પણ કામો માટે પણ પ્રયત્ન કરું છું. નર્મદા ગુજરાતની બહુ મોટી નદી તેમાં એકલાં ૨૫ માઈલ તરવાની દર વર્ષે હરિફાઈની યોજના છે. પછી અંગ્રેજીમાં જેમ Book of Knowledge (સામાન્ય જ્ઞાનના પુસ્તકો) છે તેની માફક ગુજરાતીમાં ‘જ્ઞાનગંગોત્રી’ શ્રેણી રચવાની યોજના સૂઝી. તે માટે એક લાખ રૂપિયા આપવાના. આપણા ગુજરાતમાં કેટલાક હિંદીના જાણકાર પણ બહુ સરસ છે, તે એનું હિંદી પણ કર્યું એમને માટે પણ ૩૫ લાખ રૂપિયા આપ્યા.

એવી રીતે આ વર્ષમાં ૬ લાખ રૂપિયા થશે. પૈસાદારોને મોટી લાગવગ હોય. મને તો ભગવાનની કૃપાથી મળી રહે છે. મને કોઈ બોલાવે તો કહું છું કે બોલાવો પણ પૈસા માંગીશ અને જ્યાં જાઉં છું ત્યાં માંગુ છું. પૈસા ભગવાનની કૃપાથી મળી રહે છે. કારણ કે મારું જીવન આગલું અને પાછલું ચોખ્ખું છે. કોઈને ગળે વાત ઉતરે કે ન ઉતરે પણ વાસ્તવિક સમાજ માટે જ જીવું છું. તદ્દન સત્ય વાત કરું છું. તો સમાજ બેઠો થાય એવી પ્રવૃત્તિ કોઈ કરતો હોય તો એને સાથ અને સહકાર આપીએ એ આપણું કર્તવ્ય છે. અમે તો આશ્રમમાં પણ ખૂબ કરકસરથી રહીએ છીએ. ઘી, દૂધ પણ બહુ ઓછું. તો મારી તમને બધાને પ્રાર્થના છે કે આપણે ગુજરાતી છીએ, ગુજરાતમાં અખિલ ભારતીય કક્ષાએ બાળકો માટે સમુદ્ર

તરવાની હરીફાઈ યોજીને એ માટે રૂપિયા સવા લાખ મેં ગુજરાત સરકારને આપ્યાં અને એટલા પૈસા મહારાષ્ટ્રમાંથી મળે તો ત્યાં માટે પણ હું ખર્ચું. આપણા દેશની તાકાત અને સંરક્ષક દિવાલ આપણા જુવાન વિદ્યાર્થીઓ છે. મારો જમવાનો સમય હું આજ ચૂકી ગયો છું. હું બહુ ટાઈમસર જમવાવાળો. પ્રકૃતિમાં સૂર્ય, ચંદ્ર પણ સમયસર હોય છે. પણ મારો સમય આજે હું ચૂકી ગયો છું એટલે સવાલ જવાબ બહુ નહિ થાય. પણ મારી તમને પ્રાર્થના છે કે અહિં થાળીમાં પાઈ પૈસો મૂકતાં જજો. આપણામાં કહ્યું છે કે ‘ન વિત્ત હસ્તે ન ગંતવ્યયુ.’ આપણે ખાલી હાથે દર્શન કરવા કે સંત સમાગમ કરવા ન જવું. તો આ થાળીમાં કાંઈ પણ મૂકતા જજો.

તે સમયે લોકો ચિટ્ટી લખીને પ્રશ્નો પૂછતા જેનો પૂજ્યશ્રી જવાબ આપતા. (સં.)

સ્વજન : તંદુરસ્તી સુધારવા માટે શું કરવું ?

પૂજ્ય શ્રીમોટા : તંદુરસ્તી માટે સૌ પ્રથમ તો રોગ હોય તો રોગ સુધારવો જોઈએ. પણ ખાસ કરીને વધારે ખાવાથી તંદુરસ્તી બગડે છે. ઓછું ખાવાથી શરીર બગડતું નથી પણ વધારે ખાવાથી બગડે છે. બીજું આપણે કસરત પણ કરતાં નથી. રોજ થોડી કસરત પણ કરવી જોઈએ. નિશાળોમાં પણ નિયમિત કસરત થવી જોઈએ. એટલે આ ભાઈને કહેવાનું કે પહેલાં તો શરીરમાં કોઈ રોગ હોય તો તે મટાડો અને પછી ખાવાનું પચે એટલું જ ખાવાનું અને નિયમિત કસરત કરો. સિનેમા જોવાના બંધ કરો. સિનેમા જોવાથી આપણને ખોટા વિચાર આવે છે. આપણી વૃત્તિ બદલાઈ જાય છે. હું સિનેમા

જોતો નથી પણ આ મારા વિદ્યાર્થીઓ પાસેથી જાણીને કહું છું. મારો એમની સાથે સહાનુભૂતિપૂર્વકનો તાદાત્મ્યભાવ એટલે તેઓ મને કહેતા. તો કહું છું કે તમે સિનેમા જોવાનું બંધ કરીને વ્યાયામ કરો. તો કહે 'એ માટે તો સમય જ ક્યાંથી મળે આ મુંબઈમાં તો દોડા દોડ.' તો તો પછી તમારે એના પરિણામ સહન કરવાં પડશે. 'તંદુરસ્તી ભગવાનના સ્મરણથી સુધરે છે.' એમ મહાત્મા ગાંધી પણ કહેતાં. પણ એવો વિશ્વાસ આપણામાં નથી હોતો. ત્યારે વ્યાયામ બે રીતે થાય. એક તો કામ દ્વારા. કામ પણ થાય અને વ્યાયામ પણ થાય. બીજું ખુલ્લી હવામાં ફરવાથી પણ તંદુરસ્ત થવાય. પણ કસરત તદ્દન ચાલી ગઈ છે. અને સ્વાર્થ તો એટલો બધો વધી ગયો છે કે એને લીધે જ તંદુરસ્તી જોખમાય છે.

સ્વજન : ગુણ અને ભાવના એટલે શું ?

પૂજ્ય શ્રીમોટા : ગુણ એટલે કે ઉદારતા, વિશાળતા, સહનશક્તિ, ધીરજ, શાંતિ, પ્રસન્નતા, હિંમત, સાહસ, ત્યાગ, પરાક્રમ અને બીજાને કેમ કરીને મદદગાર થવાય વગેરે. અને ભાવના એટલે જેના વડે ઉપરના ગુણો આપણામાં યથાર્થ રીતે ચોંટી રહે તે. ભાવના એવો મુલાયમ સૂક્ષ્મ ગુંદર છે કે જેમાં ગુણો આપમેળે ચોંટી જાય છે. અને ગુણોની યથાર્થતા વધે છે.

જ્યારે જીવનમાં સાચી ભાવના પ્રગટે છે ત્યારે સાચી સમજણ ઊગે છે. જેને ધ્યેય પરત્વેની જંખના જાગી છે તેનામાં ભાવના પ્રગટે છે ને તેવી જંખના પ્રગટાવવાને માટે અભ્યાસ, ઉદ્યમ, ઉત્સાહ વગેરેની પણ જરૂર છે. એમાંથી પછી ગતિ પ્રગટી શકે. ભાવના આપણી આંખ ખોલે છે, આપણને તે બેઠાડું રહેવા દેતી નથી. શરીરના એકેએક અંગની કેળવણી

ભાવનામાંથી પ્રગટે છે. તેથી ભાવનાને હજાર હાથવાળી અને હજાર આંખવાળી કહી શકાય. હરિનું સ્મરણ, પ્રાર્થના, ભજન, કીર્તન વગેરેના અભ્યાસથી ભાવ પ્રગટે છે. અને ભાવમાંથી ભાવના જન્મે છે.

સ્વજન : શું ઈશ્વર સર્વવ્યાપી છે એ વાત ખરી ?

પૂજ્ય શ્રીમોટા : ઈશ્વર સર્વવ્યાપક છે કે નહિ એ તો અનુભવનો વિષય છે. એ કાંઈ વિજ્ઞાનના નિયમની માફક સાબિત કરી આપી શકાય નહિ. ઈશ્વરની સર્વવ્યાપકતા અનુભવવા માટે તો બહુ મોટી તૈયારી જોઈએ. આત્માને અનુભવવા માટે તો ભાઈ ગરજ પ્રગટવી જોઈએ. સખત ભૂખ લાગવી જોઈએ. મારા ગુરુ મહારાજ કહેતા કે, 'એક ડગલું બસ થાય. તું લોકો આગળ ઊંચી ઊંચી વાતો ન કરતો.' ધર્મ તો મર્દનું કામ છે. 'પરથમ પહેલું મસ્તક મૂકી વરતી લેવું નામ જોને.' આત્મા ખોટો નથી. એ તો મોટામાં મોટી Reality (હકીકત) છે. પણ આપણાથી અત્યારે તો એકમાત્ર મર્દાનગીનો ગુણ પણ જો કેળવી શકાય તો બહુ મોટી વાત છે. બાકી, B.A., B.Sc.ની પરીક્ષા તો ખરી પણ આધ્યાત્મિકતાનીયે પરીક્ષા ને પદવીદાન હોત. પણ ત્યારે બીજું બધું તો શું કહું પણ સૌથી પહેલા તું તારા મનને તો ઓળખ ! ઈશ્વરની સર્વવ્યાપકતા તો છે પણ તે જાહેરમાં સાબિત કરી શકાય એમ નથી. એ તો તારા મનહૃદયથી તું એકલો જ પામી શકે.

સ્વજન : તમે જપ અને નામસ્મરણ કરવાનું કહો છો પણ બ્રહ્મચર્ય પર ભાર નથી મૂકતાં તો શું બ્રહ્મચર્ય અનિવાર્ય નથી ?

પૂજ્ય શ્રીમોટા : આ ભાઈને કહેવાનું કે મારા પુસ્તકો તમે વાંચ્યા નથી. એ વાંચશો તો સમજાશે કે બ્રહ્મચર્ય બહુ

જરૂરનું છે જ. પણ સંપૂર્ણ બ્રહ્મચર્ય પાળવું એકદમ નથી બનતું. જપ અને સ્મરણ વડે મનથી ભગવાનની પ્રત્યે અભિગમ થાય છે અને ત્યારે જ રાગદ્વેષ આદિની જાગૃતિ આવે, એ સમજાય પછી એને દિલમાંથી કાઢવા મથીએ છીએ. રાગદ્વેષ, કામ, ક્રોધ, મોહ, મદ ને મત્સર આ બધું નિર્મૂળ થયા સિવાય અહિંસા ને બ્રહ્મચર્ય જાગે નહિ. અભય જાગ્યા સિવાય, સંપૂર્ણ કેળવ્યા સિવાય, ભક્તિ જાગ્યા સિવાય સંપૂર્ણ બ્રહ્મચર્ય તો નહિ પાળી શકાય. બ્રહ્મચર્ય અનિવાર્ય છે પણ એની શરૂઆત સ્મરણથી થાય છે. ભક્તિની શરૂઆત સ્મરણથી થાય છે. જપથી સિદ્ધિ મળે. ગીતા એ Book of Authority* નથી પણ જાતે અનુભવવાનું શાસ્ત્ર છે.

કર્મ માર્ગ તો ભાવના કેળવવા માટે અને ભાવના તેજસ્વિત કરવા અને ભાવનાને સાકાર કરવા માટે જ છે. આપણા ભાગે આવેલું કર્મ કરતા પહેલાં, કરતાં કરતાં અને પૂર્ણ થયેથી, જેમ ભગવાનના ચરણ કમળમાં એક મોટું કમળનું પુષ્પ અર્પણ કરીએ છીએ તેમ આપણું કર્મ પણ પુષ્પરૂપે ભગવાનને ચરણે અર્પણ કરતા રહીએ તેવી રીતે કર્મ કરવાનું છે, તો જ કર્મના બંધનમાંથી મુક્તિ મળશે. એટલે ભક્તિ અનિવાર્ય છે. એવી ભક્તિની શરૂઆત સ્મરણથી થાય.

ચાલો, મારો સમય થઈ ગયો હવે, અમે તો સમયના પાકા માણસ છીએ. જે સમયને જાળવશે સમય તેને જાળવશે.

હરિ:ૐ તત્ સત્.

* અંતિમ નિર્ણય-અંતિમ પરિણામનું શાસ્ત્ર

॥ હરિ:ૐ ॥

સ્વજનોને સંબોધન - ૯

હરિ:ૐ આશ્રમ, સુરત

મંગળવાર

આ જીવન આપણને પ્રભુને પામવા માટે મળ્યું છે. પણ આ મનુષ્યના જીવન વિશે આપણે જરા પણ વિચાર કરતાં નથી અને આપણે જીવન વેડફી દઈએ છીએ. બે-ચાર હજાર રૂપિયા હોય તો આપણે વેડફી દેતાં નથી. આ જીવન તો રૂપિયાથીય વિશેષ ખપમાં લાગે તેવું છે. આ મનુષ્યનું જીવન તો લક્ષ્મી કરતાં પણ મોંઘું છે. આ જીવન છે તો આપણે લક્ષ્મી મેળવી શકીએ છીએ. નહિ તો નહિ. જીવન વડે સંસારમાં જે તે કરી શકીએ. આ શરીરમાં જીવ ન હોય તો તેની કાંઈ કિંમત નહિ. લોકો કહેશે કાઢો, કાઢો એને બાળી મૂકો. એમ આ જીવન છે તો બધું જ છે. આવું તો કોઈ વિચાર કરતું નથી છતાં આપણે આપણી જાતને બુદ્ધિશાળી સમજીએ છીએ. જેના વડે જીવન છે તેની આપણને ગરજ નથી. આપણે માંદા પડીએ તો દવા કરીએ છીએ, એ શરીરને માટે. જીવન માટે નહિ. જીવન વિશે આપણે બિલકુલ વિચારતાં નથી. આ જીવન બહુ મોંઘામુલુ છે. આ મનુષ્યરૂપી ધનને તમે એળે ના વેડફી નાખો તો સારું. પણ નવ્વાણું પોઈંટ નવ્વાણું ટકા જીવન એળે જ જાય છે.

મારા ગુરુમહારાજે મને કહ્યું હતું કે, 'તારા બધાં જ સ્વજનો તને એની મેળે જ મળશે' અને એટલે જ હું કોઈ સાથે સંબંધ બાંધવા જતો નથી. તો આ જે જીવન મળ્યું છે તેના વિશે વિચારો. તમે કહેશો કે, 'તમે કહો છો તે સાંભળીએ

છીએ મોટા, આટલી વહેલી સવારે ઠંડીમાં અવાય છે તો ખરું પણ આ ભગવાનનું નામ અમારાથી નહિ લેવાય.’ પણ આ તદ્દન સાચી વાત કહું છું. ઋષિમુનિઓ અને ભક્તોએ પ્રયોગ કરીને, આ બધું કહ્યું છે. બે ભાગ હાઈડ્રોજન અને એક ભાગ ઓક્સિજન મળીને પાણી બને છે એ વિજ્ઞાને પુરવાર કર્યું છે એવી જ રીતે આપણા જીવનમાં ભગવાનનું નામ ભળવાથી આપણું જીવન ઉત્તમ બને છે તે આધ્યાત્મિક વિજ્ઞાનમાં પુરવાર થયું છે. એ લોકો ભગવાનનું નામ લઈને જ ઉચ્ચ કોટિએ પહોંચ્યાં હતાં. મારી વાત તો તમને બણગા લાગશે પણ ઈતિહાસ સાક્ષી છે. આ જીવન વિશે ન સમજાય તોપણ ભગવાનનું સ્મરણ કરવાથી જીવન વિશે વિચાર કરતાં થઈશું. આપણે બીમાર પડીએ ને જેવી રીતે દવાનો ઉપયોગ કરીએ છીએ તેવી જ રીતે આ સંસારમાં આધિ, વ્યાધિ, ઉપાધિ, તાપ, શોક, કલેશ, સંતાપ, ફિકર, ચિંતા, સંઘર્ષો વગેરે આવે ત્યારે ભગવાનનાં સ્મરણનો પણ ઉપયોગ કરો. માત્ર પાંચ માળાથી કશું નહિ વળે. આ બધું અનુભવે સમજાય. દિવસનાં ચોવીસ કલાકમાંથી ઓછામાં ઓછાં પાંચ-સાત કલાક નામસ્મરણ થાય તો સારું. સાચી રામબાણ દવા તો ભગવાનનું નામ છે. તમે તે અનુભવી તો જુઓ ! આપણને ખપનું છે. તમે પ્રયોગ કરી તો જુઓ. સ્મરણ, પ્રાર્થના કરી તો જુઓ. પાંચ છ કલાક તમારાથી નહિ થાય તો પણ તમે સ્મરણ કરશો તો તે તમને ઉચ્ચ ગતિમાં લઈ જશે. બીજી કોઈ યોનીમાં ચેતનને અનુભવી શકાય નહિ. જળચર, સ્થળચર વગેરે જે તે યોનીઓમાં મનુષ્યોનિ જ શ્રેષ્ઠ છે. દેવોને પણ મનુષ્યોનિમાં

આવવું પડે છે. મનુષ્ય દેહ બહુ દોહ્યલો છે. ગામડાના કોઈ ખેડૂતને હીરો મળે તો તે એને કાચનો ટૂકડો જ સમજે. પણ હિરાની કિંમત તો ઝવેરી જ સમજે તેમ આપણે જીવનના ઝવેરી બન્યાં નથી. ભગવાનના સ્મરણમાં જીવન વાપરીએ તો તો બહુ મોટી વાત. આ નામસ્મરણ રૂપી ઔષધિ લેશો તો આ જીવનની તંદુરસ્તી સારી રહેશે. તમે પ્રપંચ ન કરશો. સાચું બોલજો.

મને મારા ગુરુ મહારાજે કહ્યું હતું કે, ‘તને ઘણાંયે નિમિત્તો મળશે.’ માધ્યમ તરીકે જ આ આશ્રમ છે. મારો સ્વાર્થ આશ્રમમાં નહિ પણ તમારામાં છે. તમને સૌને મારામાં આસક્તિ થાય, રાગ થાય, મોહ થઈ જાય એટલા માટે જ આ આશ્રમો મેં શરૂ કર્યા છે. જીવન સારું ત્યાં જ થાય કે જ્યાં સત્ય, નિતિ, ન્યાય વગેરેનું પાલન થતું હોય. તો ચાલો આપણે એક બીજાના ખપમાં લાગીએ.

॥ હરિ:ૐ ॥

સ્વજનોને સંબોધન - ૧૦

હરિ:ૐ આશ્રમ, સુરત,

મંગળવાર

આપણા જીવનમાં આપણે નિરાગ્રહીપણું કેળવવું જોઈએ. હું કોઈ પણ બાબતનો ખાસ આગ્રહ રાખતો નહિ. તેવી જ રીતે નમ્રતાનો ગુણ પણ બહુ જરૂરી છે. શ્રીરંગઅવધૂત મહારાજ સુરતમાં આવ્યા હતા ત્યારે હું એમને મળવા ગયો. ત્યારે એમણે તો મને કેટલું બધું માન આપ્યું. એમણે કહ્યું, ‘સૌ પહેલાં તો મોટાને જ આવવા દો પછી જ બીજા બધાંને.’ અમારી મોટરને ઠેક અંદર સુધી લઈ જવા દીધી. હવે તેઓ તો કેટલા મોટા સંત છે. કેટલાય બધાં તેઓના દર્શન કરવા આવે. અને હું તો એમનાથી ઉંમરમાં પણ નાનો છતાં એમની નમ્રતા તો જુઓ ! આટલા મોટા સંતે મને હાર પહેરાવ્યો. અને વળી પાછા અમને છેક મોટર સુધી વળાવવા પણ આવ્યા. હવે આ કેટલી બધી નમ્રતા કહેવાય ! એક ભાઈ કહેતા હતાં કે, ‘મોટા, શ્રીરંગઅવધૂત મહારાજ માટે બધાં કેટલું કરે છે. તેવું તમારે માટે પણ થવું જોઈએ.’ પણ મને બીજું કશું જોઈતું નથી.

કથા વાર્તા ઘણાં વાંચે છે અને સાંભળે છે, તેમ છતાં આપણે જેવા છીએ તેવા ને તેવા જ છીએ. તો ભગવાનનું સ્મરણ અને સત્સંગ વધારે ને વધારે કરીશું તો ભગવાન વિશે આપણે વિચારતાં થઈશું. ભાઈ, તમે પરમાર્થ કરો તો જાણે તમે મારે માટે એક રાજમહેલ બંધાવ્યો હોય એટલો બધો મને આનંદ થશે.

સ્વજનોને સંબોધન ■ ૭૫

હું તો તમારા કલ્યાણ માટે કહું છું. પરંતુ તમે સ્વાર્થમાંથી નીકળી શકો એમ નથી. એમાંથી નીકળશો ત્યારે જ તમે મારી સાથે પ્રેમ કરી શકશો. આ કુદરત જુઓ, આ આંબાના મોર જુઓ, નદીનું જળ જુઓ. એ લે છે એના કરતાં આપે છે વિશેષ.

લોકો તો સૌ પોતપોતાના ગજા પ્રમાણે માને. હું તો જીવનકલ્યાણના હેતુથી પ્રેરાઈને કહું છું. નડિયાદમાં મને બધાં સારી એવી મદદ કરે છે પણ સુરતમાં જ લોકો બરાબર આપતાં નથી. બીજું કાંઈ ન થાય તો કાંઈ નહિ પણ ‘મનને’, ‘તુજ ચરણે’ વગેરે પુસ્તકો તમે ખરીદો, વાંચો અને કોઈને ભેટ આપો.

તમે મારી સાથે સગપણ પણ કરતા નથી. તમે મારી સાથે પ્રેમ કરો તોય ઘણું. તમે બધા અહિ આવો ત્યારે આટલું કહું છું. સૌથી થાય એટલું કરજો..... હરિ:ૐ.

આ બે વાત થઈ, હવે થોડું જીવન વિશે કહું. તો જીવન વિશે તો આપણે કોઈ વિચાર કરતાં નથી. મારો તો સિદ્ધાંત છે કે ઉપદેશ ન આપવો. પણ તમે કહેશો કે, તો પછી આ પ્રવચનો શા માટે રાખો છો ? પણ મંગળવારે આ પ્રવચનો તો એટલા માટે રાખું છું કે એ બહાને હું બધાંને મળી શકું. અને બધાંના ચહેરા જોઈ શકું. મારે અનેક જીવો સાથેનું નિમિત્ત છે.

આજે સવારે ઉઠ્યો ત્યારે એક ભાઈ કહે કે, ‘મોટા બધાંને તમારે માટે બહુ લાગણી, બધાં તમને બહુ માને છે, બધાં ક્યાંથી ક્યાંથી સાંભળવા આવે છે અને બધાંને તમારે

સ્વજનોને સંબોધન ■ ૭૬

માટે બહુ માન છે.’ પણ હું કહું છું કે આ બધી તદ્દન ખોટી વાત છે. સાવ ખોટી વાત. કોઈને એટલું બધું લાગતું નથી. મારો આ વેશ તો ગૃહસ્થાશ્રમીનો છે. જો ભગવા કપડાં પહેર્યા હોત તો તો વાત જુદી જ હોત. હું કોઈનો દબાયેલો નથી પણ મારા બેટા, તમે બધાં આશ્રમની જોઈએ તેટલી સેવા કરતાં નથી. મને મદદ કરતાં નથી, એ વાત ચોક્કસ. તમે તમારા પેટ માટે કમાઓ છો તે તો સ્વાર્થ કહેવાય. પણ મારે તો તમારી પાસે પરમાર્થ કરાવવો છે, અને એ પણ પ્રેમથી. પણ તમને સૌને મારે સાચી વાત તો કહેવી જ જોઈએ. કોઈક વખત સાચી વાત કહું તો તરડાઈ ન જવું, નાસી જવાની, ભાગી જવાની વાત ન કરવી. નાસી જવું એ તો નામદાઈ છે. મારે તો તમારી પાસે પરમાર્થનું કામ કરાવવું છે. તમારું ધન મારે લૂંટી લેવું નથી.

મને જો મારા ભગવાનનો હુકમ મળે તો હું પણ લૂંટી લઉં. પણ મને હુકમ મળ્યો નથી. મારે બળજબરી નથી કરવી. સમાજના કામ માટે કશું કરો. તમારી પાસે છે એનો દસમો ભાગ તો આપો ! અમે તો બધું તમારે માટે જ કરીએ છીએ. પણ તમારામાંથી કોઈને એમ નથી થતું કે આવકનો દસમો ભાગ તો આપવો જ જોઈએ. હું બળજબરી કરતો નથી કે લૂંટી લેવાની પણ વાત કરતો નથી, બાકી મને લૂંટી લેવામાં જરાય સંકોચ નહિ થાય. એક વાત ચોક્કસ કે આ પ્રવચનો ઉપદેશ માટે નહિ પણ તમે બધાં મળી શકો એટલા માટે જ છે. આ જીવન તો કિંમતી હીરો છે, કાચ નથી. તમે બધાં સ્વાર્થમાં રચ્યાં પચ્યાં ના રહો. કોઈને પણ પૂછો કે સ્વાર્થ કરતાં પરમાર્થ ચડે કે નહિ ?

કોઈના એક હાથમાં પાંચની નોટ હોય અને બીજા હાથમાં દસની નોટ હોય તો એ બે માંથી તમે દસની જ નોટ લો એવી રીતે પરમાર્થની કિંમત વધારે છે. તમે મને એકલાને જ મદદ કરો એવું મારું કહેવું નથી. હું તો તમારું જ કામ લઈને બેઠો છું. મારે તો હવે કાંઈ કશું કરવાનું નથી. સ્વાર્થ પણ નહિ અને પરમાર્થ પણ નહિ. પણ મારા અને તમારા પ્રારબ્ધના સંબંધે એક નિમિત્તના કારણે તમે બેચાઈને આવેલા છો તો તેના પરથી તો સમજો કે આ મોટા સાથે આપણને નિમિત્ત છે. પણ તમારામાં એવો સ્વયંભાવ જાગ્યો નથી. એટલે મારે તમારી પાસે પરમાર્થ કરાવવો છે. એને ભલે મારો સ્વાર્થ ગણો તો સ્વાર્થ ગણો, પણ મારે તમારી પાસે પરમાર્થ કરાવવો છે.

આ રામનવમી માટે રૂપિયા દસ હજાર બાકી છે. તો તમે સૌ મને મદદ કરો. તમને સૌને કેટલું કહેવું ? જો હું સાધુ હોત તો બેચાર ગાળ પણ ચોપડી દેત. પણ હું ગૃહસ્થાશ્રમી છું. મારા ગુરુ મહારાજને લીધે મારો વેશ ગૃહસ્થાશ્રમીનો છે. જેટલી ઠંડકથી હું તમારી વાત સાંભળું છું એટલી ઠંડકથી તમે મારી વાત નહિ સાંભળો.

સ્વાર્થમાં તો તમે ગળાબુડ રહેવાના જ છો. પણ પરમાર્થ તો આપણે સૌએ કરવો જ જોઈએ. આપણે જે કાંઈ કરીએ છીએ એ સ્વાર્થ માટે જ કરીએ છીએ. જેમ શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને અર્જુનને વિરાટ દર્શન કરાવ્યું હતું તેમ મને પણ ભગવાનનું દર્શન થયેલું છે. તમને એની ખબર નથી કારણ તમે ગળાબુડ સંસારમાં ડૂબેલાં છો.

પણ આ પૈસા તો મારે સમાજને બેઠો કરવા માટે જરૂરી છે. એટલે જ હું પરમાર્થ કરવાનું કહું છું. સ્વાર્થમાં તો હું ના

પાડીશ તોયે તમે રચ્યાં પચ્યાં રહેવાનાં જ છો. તો મારે એ જ કહેવાનું છે કે તમે આશ્રમના કામમાં ચિત્ત રાખો. તમે તમારા ઘરમાં મદદ કરો છો તેવી રીતે મને મદદ કરો. પરમાર્થના કામમાં મદદ કરી હશે તો એનો બદલો મળ્યા વગર રહેવાનો જ નથી. એ તો સૂરજ ઊગે એ જેટલું સાચું છે તેટલું જ સાચું છે.

ધર્મ જેના જીવનમાં પ્રગટેલો છે. જેના જીવનમાં ધર્મની ભાવના જાગી છે એવા માણસના જીવનમાં સ્વાર્થ ધીમે ધીમે મોળો પડતો જાય છે અને પરમાર્થ વધતો જાય છે. ગુરુમહારાજે મને કહ્યું કે, ‘તારે ગૃહસ્થાશ્રમીનો વેશ રાખવો.’ ગૃહસ્થાશ્રમીએ તો બધાં સાથે ખૂબ હળીમળીને રહેવું જોઈએ. બધાં સાથે ખૂબ સુમેળથી, પ્રેમથી, સદ્ભાવથી વર્તવું જોઈએ. હું એ પ્રમાણે વર્તું તો તમને તે પ્રમાણે વર્તવાનું કહી શકું. અને એ જ નિમિત્તે તમને બધાંને મળી પણ શકું. તમને બધાંને જોઈને મને આનંદ થાય છે. આ સવારના ૬ વાગ્યાનો સમય રાખ્યો છે. તે એક ભાઈ કહે કે, ‘મોટા ૬ વાગ્યામાં તો બધાં કેવી રીતે આવી શકે?’ પણ જેને આવવું હશે તે જરૂર આવશે. બેચાર જણ હશે તોય હું મારી વાત સમજાવીશ. એ મારું કર્તવ્ય છે. બધાંય સ્વાર્થમાં જ રચ્યાંપચ્યાં છે એ વાત પણ સાચી છે. એટલે કોઈ કેવી કેવી આશા લઈને આવે છે, પણ આપવા માટે મારી પાસે તો કાંઈ છે નહિ. આપવાવાળો તો પ્રભુ છે. આ પ્રવચન રાખવાનું અને આ આશ્રમ બનાવવાનો આશય તો એ જ છે કે મારા પ્રારબ્ધને કારણે મારી સાથે જે જે જીવો સંકળાયેલા હોય તેઓ મને મળે અને હું તેઓની

સાથે પ્રેમ કેળવું અને એથી એમના જીવનમાં જે કાંઈ અસર કે જે કાંઈ થવાનું હોય તે થાય. મને ટોળાનો શોખ નથી. આ આશ્રમ મારા બાપનો નથી. આ આશ્રમ તો સમાજનું કામ કરવા માટે છે. એના કામમાં તમે સૌ મદદ કરો તો સારું. સ્વાર્થમાં તો આપણે ગળાબુડ ડૂબેલાં છીએ જ. પણ સ્વાર્થ કરતાં પણ પરમાર્થની કિંમત અનેક ગણી વધારે છે. પરમાર્થ કરવો અઘરો છે પણ એનું મૂલ્ય તો અનેકગણું વધી જાય છે.

સ્વાર્થ સંસારની દ્રષ્ટિએ મહત્ત્વની વાત છે અને પરમાર્થ આત્માની દ્રષ્ટિએ. તમને સૌને મળવા પાછળ પણ કોઈ નિમિત્ત છે. હું કોઈને બોલાવવા માટે જતો નથી તમે જાતે આવો છો છતાંય હું તો તમારા બધાયની સાથે પ્રેમથી ભળું છું. તમે તમારી જાતને પૂછી જુઓ કે, હું તમારા સૌ સાથે અરે, તમારા ઘરના દરેકે દરેક સભ્ય સાથે મહોબ્બત કરું છું કે નહિ? ત્યારે આ જે આશ્રમ બનાવ્યો છે તે તમારાં બધાં માટે બનાવ્યો છે. અને તમને સૌ સ્વજનોને પરમાર્થની સમજ પડે એટલા માટે બનાવ્યો છે.

આ આશ્રમ મેં કાંઈ રોટલા ખાવા માટે નથી બનાવ્યો. રોટલા ખાવા હોય, તો આ ઉંમરે પણ હા, પુસ્તકો લખીને કમાઈ શકું એટલી તાકાત છે. મારે, ભીખુકાકાને કે નંદુભાઈને કે આ મારા ઝીણાભાઈને રોટલા ખાવા માટે આ આશ્રમ નથી બનાવ્યો. પણ અહિ બધાં મને મળવા આવી શકે અને તેઓ મૌનમાં બેસે તો તેઓના જીવોનું (આત્માનું) કલ્યાણ થાય, ભગવાન પ્રત્યે અભિરુચિ ને અભિમુખતા પ્રગટે એટલા માટે આ આશ્રમ છે.

